БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

1969 ч. ИЮНЬ 24 ВТОРНИК № 146 (7992).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМГЕ ШЫНЧЫ ЧОРУК

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның июнь 5-тен 17-ге чедир Москвага боол эрткен делегей Чөвүлел хуралының түңнелдери делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейиниң төвүнде турар. Чер бөмбүрзээниң бүгү диптериниң 75 акы-дуңма партияларының төлээлериниң киришкени Чөвүлел хурал коммунистиг шимчээшкинниң өйү келген айтырыгларын, делегей хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазында ооң сорулгаларын чугаалажып көрген.

Чөвүлел хуралдың ажылы болгаш ооң хүлээп алган документилери делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң империализмге удур демиселинге, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның хөделиишкиннериниң чаңгыс эвин быжыглаарынга, антиимпериалистиг бүгү күштерни сырый каттыштырарынга ооң улуг чедиишкинин кылдыр демдеглеттинип турар. Чөвүлел хуралдың бүгү талалыг, болур-чөгүур, боттуг болгаш демократтыг белеткели-даа, Чөвүлел хуралдың эртемин эп-хууузунуң эп-сеткил каттыштырылгазының байдалы-даа ол улуг чедиишкинни чедип алырынга дузалаан. Ханы болгаш принципиалдыг, ажыл-ишчи болгаш хостуг чугаалажылга түс-түс партияларның чугаалашкан айтырыгларының талазы-биле үзел-бодалдарын болгаш үнелээшкиннерин деңнеп көөр арганы берген.

Амгы үени эртем ёзугаар бүгү талалыг анализтээринге үндезилээш, Чөвүлел хурал империализмге удур кады хөделиишкиннерниң дайынчы платформазын ажылдап кылган, марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң принциптеринге делегейниң коммунистиг шимчээшкинин сырый каттыштырары дээш чаңгыс эп-сеткил-биле саналдаан. Бо платформа акы-дуңма партияларның үндезин айтырыглар талазы-биле ниити туруштарын илергейлеп, ооң-биле коммунистерниң делегей армиязының түс-түс отрядтарының ажыл-чорудулгазының байдалдарын барымдаалап турар.

Чөвүлел хурал «Амгы үе-чадада империализмге удур демиселдиң сорулгалары база коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, антиимпериалистиг бүгү күштерниң хөделиишкиннериниң чаңгыс эви» деп документини хүлээп алган. Коммунистер, ажылчы чоннар дептилгелиг бүгү күштер империализмге удур, ооң агрессчи болгаш реакцылыг политиказынга удур боттарын каттыштырар, чырык өртемчейниң бүгү черлеринге ол демиселди идепкейжидерин барымдаалаан хөделиишкиннерниң дайынчы программазын ол документиден тып алырлар.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери «Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнуң дугайы» деп кыйгырыгны иштиг энтузиазм-биле хүлээп алган болгаш алдарлыг юбилейни төлептиг демдеглээрин ында кыйгырып турар. Ол документини хүлээп алган факт боду-ла принципиалдыг улуг ужур-дузалыг боол турар. Лениниң ады Улуг Октябрьның тиилелгезиниң сүлдези делегейниң социал овурун үндезини-биле чаарткан, кижи төрелгетенниң социализмче болгаш коммунизмче эргилдезин демдеглээн революстуг эң улуг боттаныышкыннарның сүлдези болу берген. Делегей социализминиң, ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниң бүгү дуржулгазы марксистчи-ленинчи өөредигниң интернационалчы ужур-дузазын бадыткаан.

Кандыг-даа дайынга удур демиселге марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң революстуг принциптерин быжыы-биле камгалаарын, оларны амыдыралга чайгылыш чокка боттандырарын, марксичи-ленинчи теорияны доктаамал хөгжүдерин, аңгы демиселдиң болгаш социалистиг ниитилелдиң тургузуушкунунуң амгы дуржулгазынга үндезилээш, ону түңнеп байыдарын коммунистер боттарының сорулгазы кылдыр көрүп турар дээрзин кыйгырыгда демдеглээн. Марксизм-ленинизмге өскерилген, коммунистиг шимчээшкинге хоралакчы, чарылдырыкчы ажыл-чорудулганы кылып, империализмге ажыктыг кылдыр хөделип турар ККП-ның амгы удуртукчуларының улуг күрүнезирек-шовинистчи угланыышкынын акы-дуңма партияларның хөй-хөй төлээлери принципиалдыы-биле шүгүмчүлээн.

Чөвүлел хурал делегей коммунистериниң марксизм-ленинизмге шынчызын, чаңгыс эпти болгаш сырый каттыжыышкынны быжыглаарынга оларның күзел-соруунуң чайгылыш чогун бадыткаан.

Чөвүлел хурал «Вьетнамга хамаарышпас чорукту, хосталганы болгаш тайбыңны хандырар» деп кыйгырыгны делегейниң улустарынга чоруткан. Бо кыйгырыг дээрге, Чөвүлел хуралда төлээлээн коммунистиг болгаш ажылчын партияларның амгы үе-чадада антиимпериалистиг демиселдиң эң чидиг айтырыының талазы-биле чаңгыс эптиниң херечизи, бодунуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап турар Вьетнамның улузунга коммунистерниң интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазының болгаш деткимчезиниң херечизи-дир.

Чөвүлел хурал «Тайбыңны камгалаарының угуулгазын» үндүрген. Угуулгада амгы үениң эң кол айтырыының талазы-биле турушту моөңизээн хевир-биле тайылбырлаан, делегейниң термоядролуг месилдежиишкининге удур, агрессияның империалистиг политиказынга удур, тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш кады чорудар демиселди күштелдирер деп, чоннуң эң калбак болгаш янзы-бүрү бөлүктеринге кыйгырыгны тодараткан. Документ делегейниң ажылчын аңгызының дайынга болгаш милитаризмге удур чаңчылын үргүлчүлээн.

Израиль агрессиязынга удур араб улустарының чөптүг демиселин деткиир талазы-биле Медеглелди, а ол ышкаш кадыг-дошкун дерзии үүлгедиглерге таваржып, аар-берге байдалдарда эрес-маадырлыг демиселди делегей империализминге деткиткен реакцылыг диктаторжу ёзу чурумнарга удур чорудуп турар коммунистер болгаш демократтар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының медеглелдерин Чөвүлел хуралга хүлээп алган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилеринге алдар болдурган хүлээп алышкынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаалааны болза: «Чөвүлел хуралдың хүлээп алган документилери бистиң ниити демиселивиске эки чепсекти бистерниң шуптувуска берип турар-дыр. Империалистиг агрессия болгаш дарлал-биле улам ыңайгы демиселдиң оруктарын улам тода көөрүн бүгү чурттарның коммунистеринге болгаш ажылчы чоннарынга олар дузалап турар. Улустарның хосталгазының, тайбыңның болгаш аас-кежиниң херээ дээш чер кырында хөделип турар ак-сеткилдиг, дептилгелиг бүгү күштеринге бистиң кады кыйгырывыс боол, делегейниң кырынга дыңналып турар».

Хүлээп алган документилер коммунистиг болгаш ажылчын партияларның мурнунга тургустунган сорулгаларны боттандырар талазы-биле оларның моон соңгаар чорудар улуг ажылынга эки, идегелдиг үндезин-дир. Чөвүлел хуралдың түңнелдери коммунистиг партия бүрүзүнүң болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң ниити эргелажыктарынга дүгжүп турар. Коммунистерниң делегей ужуражыышкынның өйү келген айтырыгларны чугаалажып көөрүнүң болгаш кады хөделиишкиннерниң программазын ажылдап кылырының чугула хевири болур деп чүвени Чөвүлел хурал база катап көргүскен.

Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының ол хире төлээлекчилиг ужуражыышкынының бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалынга боол эрткенин Совет чурттуң коммунистери, бүгү ажылчы чоннары улуг алдар, хүндү кылдыр санап турар. Чөвүлел хуралдың ажылдап эгелээн баштайгы хүнүнден эгелээш, сөөлгү хүнүнге чедир ооң адрезинге чагаалар болгаш телеграммалар соксаал чокка кээп турган — 14 муң ажыг чагааларны болгаш телеграммаларны алган. Боттарының чагааларынга болгаш телеграммаларынга совет кижилер коммунистерниң шуулганынга чедиишкиннерни күзеп, бодунуң төөгүлүг улуг эчис сорулгалары дээш демиселге делегей коммунизминиң улам ыңайгы чедиишкиннерин магадылап турар чаңгыс эпти быжыглаарынга Чөвүлел хурал чугула базым болур дээрзинге бүзүрелин илергейлээннер. Пролетаржы интернационализмниң теңдиш дивес принциптеринге бистиң партиявыстың, бистиң улузувустуң шынчызын ында чаа чайынначаа-биле база катап көргүскен.

Чөвүлел хуралдың хүннеринде акы-дуңма партияларның төлээлери империализмге удур, тайбыңның, национал хамаарышпас чоруктуң, демократияның болгаш социализмниң тиилелгезиниң херээ дээш ниити демиселге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнениң улуг салыышкынының дугайын чылыг болгаш чүректиг ханызындан чугаалап турганнар. Кремльге болган хүлээп алышкынга социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге СЭКП-ниң төөгүлүг ачы-хавыязын демдеглевишаан, ПКАП ТК-ның Бирги секретары эш В. Гомулканың чугаалааны болза:

«Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, Совет Социалистиг республикаларның Эвилели амгы үеде капитализмниң делегейде ажып шыдавазы шиитпирлиг күш апарган. Бөгүн бис, дайын болур бе азы тайбың турар бе дээрзин империализм чааскаан шиитпирлеп шыдавас апарган деп чугаалап турар апарганывыс дээрге хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң ачы-хавыязы-дыр. Ол дээш бис хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң күчүзүн үнелээр бис. Ол болза, делегейниң деп эргелиг бүгү коммунистиг партияларының иштинден Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын бирге черже идип үндүрүп турар боттуг фактор болур».

Бистиң партиявыс болгаш улузувус демисел талазы-биле эштеривистиң СЭКП-ниң, Совет күрүнениң политиказын, империализмге удур, бистиң шынныг херээвистиң тиилелгези дээш ниити демиселге оларның салыышкынын ынчаар бедии-биле үнелээнин өөрүп четтирипшкин болгаш сорук кириишкин-биле хүлээп ап турар. Бистиң партиявыстың болгаш Совет күрүневистиң үндезилекчизи, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының баштыңчызы В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл болур оюнга тураскааткан документини Чөвүлел хуралга хүлээп алганы коммунистерни болгаш бүгү совет улусту сорук кирип турар. Бистиң шимчээшкинивистиң, антиимпериалистиг бүгү күштерниң мурнунда ажыттынып турар чаа перспективаларның амыдыралга боттанган турарынга дузалаар дээш СЭКП күштерин харамнанмас.

Чөвүлел хурал коммунистиг шимчээшкинни төөгүлүг чаа дуржулга-биле байыткан, революстуг теорияның, стратегияның болгаш тактиканың сайзыралынга улуг салыышкынны киирген. Чөвүлел хуралдың түңнелдери делегейниң коммунистиг шимчээшкинни быжыглаарынга, ооң күжүнүң, аалдарының болгаш салдарының өзеринге, коммунистерни, калбак ажылчы массаларны, дептилгелиг бүгү кижи төрелгетенни антиимпериалистиг чаңгыс аай фронтуну тургузарынче мобилизастаарынга, амгы үениң үш кол күштерин — делегейниң социалистиг системазын, делегейниң ажылчын аңгызын, национал-хосталгалыг шимчээшкинни — бүгү кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үези дээш демиселче каттыштырарынга дузалаар.

Чөвүлел хуралдың мындыг дайынчы кыйгырыы бөгүн делегейниң улустарының хөй янзы дылдарында чаңгыланып турар:

— СОЦИАЛИСТИГ ЧУРТТАРНЫҢ УЛУСТАРЫ, КАПИТАЛ ЧУРТТАРЫНДА ПРОЛЕТАРИЙЛЕР, БҮГҮ ДЕМОКРАТТЫГ КҮШТЕР, ХОСТАЛГАН БОЛГАШ ДАРЛАДЫП ТУРАР УЛУСТАР, — ИМПЕРИАЛИЗМГЕ УДУР, ТАЙБЫҢ, НАЦИОНАЛ ХАМААРЫШПАС ЧОРУК, СОЦИАЛ ДЕПШИЛГЕ, ДЕМОКРАТИЯ БОЛГАШ СОЦИАЛИЗМ ДЭЭШ НИИТИ ДЕМИСЕЛГЕ КАТТЫЖЫҢАР!

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

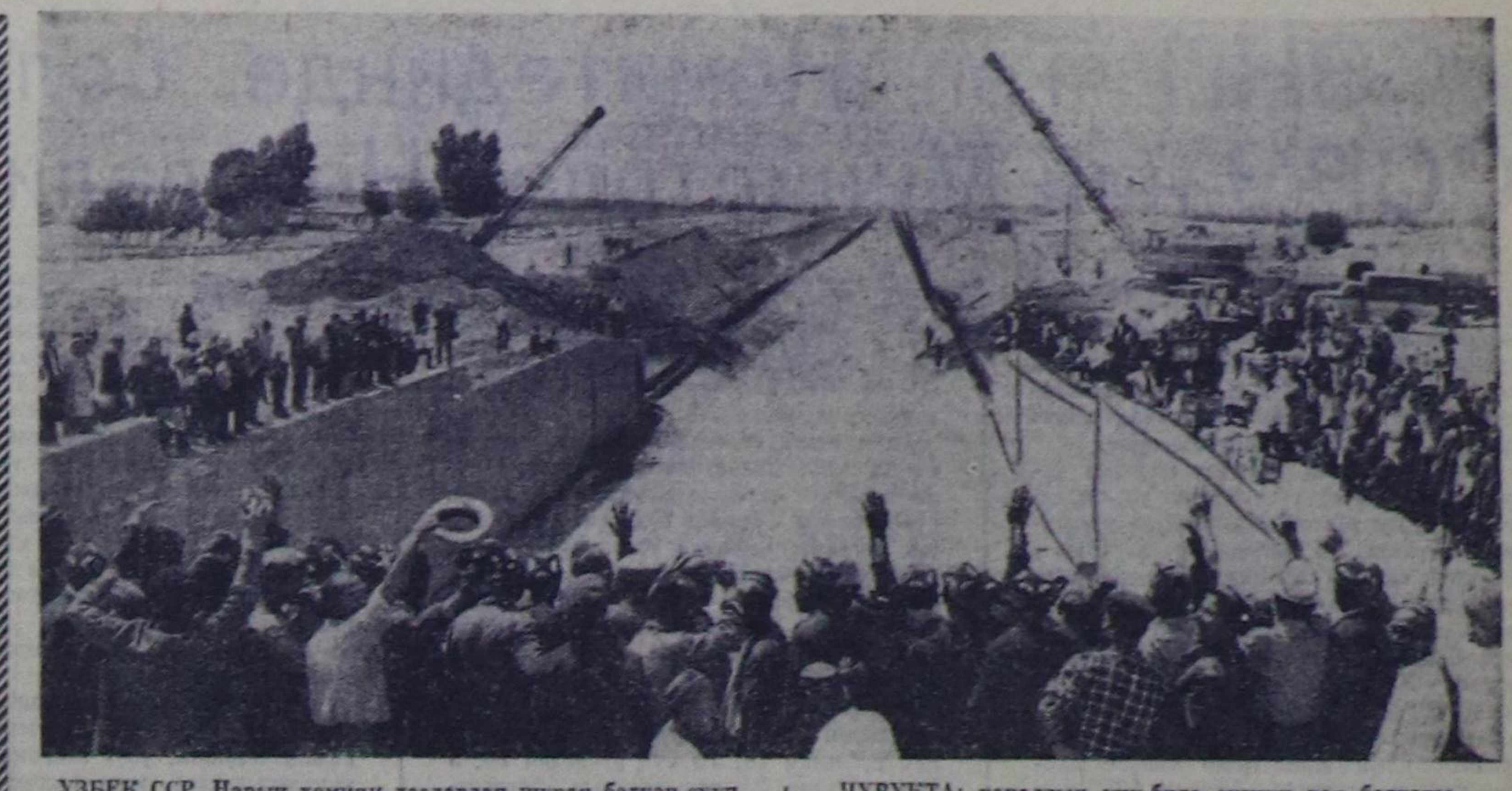

УЗБЕК ССР. Нарын хемниң дагларадан шурап баткан суун Андижан каналы хүлээп алган. Ооң агымы ам төп Ферганың ханызынче 110 километр канал унун дургар баткаш, Андижан болгаш Фергана областарының 140 ажыг муң гектар черин суггарар.

ЧУРУКТА: каналдың уну-биле сугнуң хап батканы.

Р. АШУРОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникаазы).

Өңнүктерниң черинде

ЯКУТСК. (Телефон-биле). Декаданың ийиги хүнү. Бистиң артистеривис, чогаалчыларывыс, чурукчуларывыс баштайгы хүн ышкаш чайгылаан чок турган. Тывадан келген аалчыларга Якутск хоорайны таныштырып, экскурсияны организастаан. Баштай-ла олар В. И. Лениниң тураскаалынга барып, чечектерни салган.

Ооң соонда Якут АССР-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының филиалынга чораан. Ол ышкаш сиилбилге кылыгларының уран чүүлүнүң музейинге база барган. Бүгү-ле чүве Тывадан келген аалчыларны сонуургаткан.

«Чечек» ансамбльдиң улуг концерти кежээ болган. Театрның залынга улус сыңмыр аргажок чыылган. Хөй номерлерни катап күүседирин дилеп турган. Танцылар, ылаңгыя «Октябрьдан төрүттүнген» деп музыка-танцылыг композиция кайгамчык солун болуп, сагыш-сеткилди хайныктырган.

— Каш чыл бурунгаар Ленинградтың башкы институдунга тывалар-биле кады өөренип турган мен. Өңнүктерниң уран чүүлүн дыка-ла сонуургап көрдүм, — деп, башкы Мария Егоровна Мухина чугаалаан.

Якутияның культура-чырыдыышкын училищезиниң сургуулу Ангелина Лукина мынча дээн:

— Силерниң танцыларыңарны онзагай сонуургал-биле көрдүм. Танцы салбырында өөренип турар кижи мен, танцының янзы-бүрү овур-хевирлерин, аргаларын тываларынга тыва танцычыларның дуржулгазы меңээ дузалап турар.

«Чечек» ансамблиниң концерти улуг чедиишкин-биле доозулган. Көрукчүлер туруп алгаш, үргүлчүлелдиг адыш часкап: «Найырал! Четтирдивис!» дээн сөстер залдан диңмиттелип турган.

Декаданың үшкү хүнүнде «Чечек» ансамбль Нам районунче чорупкан. Ол Якутияның тараалаң районy. Ансамбльдиң киржикчилери — тыва араттарның оолдары, уруглары-биле ужуражылга тараажыларның сагыш-сеткилин хайныктырыпкан. Ол ужуражылга чараш байдустуг черге, хадыннар аразынга болган. СЭКП-ниң Нам райкомунуң бирги секретары Степан Николаевич Платонов аалчыларга байыр чедирип чүве чугаалаан. СЭКП Тыва обкомунуң культура секторунуң эргелекчизи П. М. Самороков база чүве чугаалаан.

Суурга чедип келгеш, дыштанган соонда стадионче чорупканнар. Аңаа митинг болгаш улуг концерт болган.

Массалыг таныжылга

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Бистиң корр. СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң лекторлары 23 кижи делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москва Чөвүлел хуралының материалдарын ылаңгыя СЭКП-ниң төлээлериниң баштыңы партия ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ук хуралга чугаазын болгаш Вьетнамга хамаарышпас чорукту, хосталганы болгаш тайбыңны хандырар дугайында Кыйгырыгны район иштинге 42 кезек черге 7200 кижиге таныштырган. Үстүнде делегей ужур-дузалыг чугула документилер-биле черлелештир, ССРЭ-ниң чазааның совет-кытат кызыгаарга хамаарышкан Медеглелин «Сут-Хөл» девискээринге ында парткомнуң лекторлары Ондар Маспый-оол, Ондар Лопсан, Дмитрий Таспалак болгаш өскелер-даа 9 кезек черге таныштырган.

Ленин аттыг колхозтуң даргазы Хунажык Монгуш, райоонунуң кодээ ажыл-агый эргелелинде Альберт Рудольф, райкуусктом ажылдакчызы Вениамин Сапрыкин олар бо чугула документилерни чонга чедирер херекке онза идепкейлиг киржип, бедик белеткелдиин көргүскеннер.

Делегейге быжыг тайбың

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей Чөвүлел хуралының бо чылдың июнь 17-де хүлээп алган кол документилери бир-бирээ чок номчуп, хандыкшылдыг өөренип тур мен. Империализмге удур күштерниң мурнунга амгы үеде империализм улам күштүг болу бербезе-даа, ол дыка шыңгыы болгаш айыылдыг дайзын боол артпышаан турарын бо документиде онзалап демдеглээн. Ылаңгыя империалистиг күрүнелерниң кол баштыңы Американың Каттышкан Штаттарының агрессчи чорууну күштелгенин ында айыткан.

Бүгү делегей ужур-дузалыг бо улуг документини чаңгыс номчааш, өөренип ап шыдавас. Бо дээрге СЭКП-ниң Программазында айытканы ышкаш: делегейге тайбыңны, аас-кежикти, хосталганы, акы-дуңмалышкы чорукту, күш-ажылды улам мөңгежидериниң база бир өндүр чаагай программазы-дыр. Бистиң чуртувустуң келир үези, бичии чаштарның кижизидикчизи башкы кижи болганымда, делегей коммунистериниң улуг шуулганының бадылааны документиге чоргаарланып, катап-катап номчуп тур мен.

М. ДАКПАЙ-ООЛ,
Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергей 8 чыл школазының директору.

Кестирип кирипкен

Каақ аяс хүн. Чиңгир көк дээрде булут-даа барааны кижи көрбес. Хову-шөлдер, шынаалар дүлүскектиг, хөлбегер ногаан чыткылаар.

Хүн дүъш эрте дүжүп чораан. Дерзиг-Аксының ол чарыында шиг деңдээн. Туңаар-гай-ла чүве, чүгле ында-хаая Каа-Хемден сериин салгын эстерилеп кээр. Бо чылын мында оът-сигенниң үнгени чүү дээр. Чарыктарда, шынааларда, арга-эзим аттаан чаагай синген хөлбеңнедир чаттыла берген. Хензиг сырын боорга-ла, оът-сиген чиңгир ногаан хевис-биле доңмей хөлбеңнедир чалгып чыткылаар. Оларның аразында матнадактарның «мат-бадак», «мат-бадак» кылдыр эткилээн хөглүг ырлары-даа диңмиттиг. Чайның мындыг магалыг чурумалы кижиниң сеткил-сагыжын шалыпкын күш-ажылче улам сорук киирер.

Дерзиг-Аксының бо талакы эриниң делгем ажыында «Октябрь 14 чылы» колхоз көк-тарааны тараан. Колхозтуң механизаторлары ону көк хевээр турда кестирип кирипкен.

— Бистиң колхозувус бөгүнден-не мал чемин белеткеп, сиген кезилдезинче киргени бо — деп, тракторист В. И. Хартин өөрүшкүлүг чугаалады. — Мында 70 ажыг гектар көк-тараа бар. Ону үш-дөрт хүнде кестирип каапкаш, магалыг үнген сиген кезилдезинге шилчиир бис.

В. И. Хартин — мурнакчы механизаторларның бирээзи. Часкы тарылгага ол эң-не сорукүтүг кирипкен, 200 ажыг гектар черге кызыл-тасты тараан. Хоочун тракторисиниң дузалакчылары — үш оол чаа чеди классче шилчээннер. Боттарының төрээн колхозунуң ажылынга олар идепкейлиг дузалажып, чайгы дыштанылгазын күш-ажыл-биле эрестиг эрттирерлери ол.

Малга быжыг чем-суур дээш

Колхозтуң ажыл-ишчилери бо чылын муң ажыг тонна сигенни, үш муң беш чүс тонна силосту белеткээр. Эрткен кыш колхозтуң малчыннарынга шыңгыы шылгалда болган. Ам оларның бир кол кичээнгейи — кышка удур малдың быжыг чем-суурун тургузары.

Колхозта 360 гектар кукуруза тарыттынган. Ам ооң чайгы ажаалдазы чорup турар. Механизаторлар Н. Башпаков, П. Шосимов олар бо хүннерде тарыттынган бүгү кукуруза шөлүнүң бок үнүштерин арыглап турар, ам оларның аразынга минералдыг чемиш-чидилгелерин чаштырып эгелээн.

ЧУРУКТА: В. Хартин кескен сигенниң шынарын сонуургап тур.

Х. ОПДАН-ООЛ.
Фото авторнуу.

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели төлевилел-смета херээн экижидер дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Капитал тудугнуң программазын боттандырарынга улуг салыышкынны киирип, чурттуң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге чугула рольду ойнап турар төлевилел организацияларының ажылдакчыларының күш-ажылын СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бедии-биле үнелеп тур деп, бо айтырыг талазы-биле хүлээп алган доктаалда демдеглээн.

Төлевилел талазы-биле совет специалистер болза делегейде эң улуг электростанцияларын, күчүлүг нефть дамчыдылгаларын, газ дамчыдылгаларын, металлургияның, химияның, машина тудуушкунунуң болгаш амгы үениң бедик бүдүрүкчүлүг дериилгелери-биле хандыртынган, бедик шынарлыг продукцияны үндүрүп турар үлетпүрнүң өске-даа адырларының хөй-хөй бүдүрүлгелерин тудуп тургускан.

Ооң-биле кады төлевилел организацияларының ажылында болгаш төлевилел база смета экспертизазын чорудуп турарында улуг четпестер бар.

Төлевилел-смета херээн экижидериниң улус ажыл-агыйжы улуг ужур-дузазын үнелеп көрбүшаан, ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге болгаш оларның төлевилел организацияларынга СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даасканы болза:

Тудуп турар болгаш чаарты тургузуп турар бүдүрүлгелер оларны ажыглалга киирип турган үеде техника талазы-биле мурнакчы база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң, бүдүрүлгениң бот-үнезиниң болгаш продукцияның шынарының талазы-биле бедик көргүзүглүг, а күш-ажылдың байдалдарының талазы-биле амгы үениң негелделерин харыылаан турзун дээш төлевилелди кылырын эртемниң болгаш техниканың эң чаа чедиишкиннериниң эң долу үүлезинге үндезилеп организастаар;

чиг-эт болгаш продукция сеертүлгезиниң талазы-биле эң камналгалыг схемаларны хереглээрин, бокталган девискээрни болгаш бүдүрүлге шөлдерин эң ажыктыг ажыглаарын, төлевилелдерниң тудуг кезээниң шынарын болгаш улуг тудугларның архитектурлуг хевирин, таарымчалыг амыдырал хандырылга тудугларының тургузуг байдалын экижидерин төлевилелдерге киирерин хандырар;

төлевилел кылырлар төлевилел кылып турган үеде эң дептилгелиг камналгалыг чүүлдерни шилип алырынга чогаадыкчы инициативазын илередир калбак аргалыг болган турар кылдыр төлевилел организацияларынга ажылдың ындыг байдалдарын тургузар.

Сметаның ролюн бедидери база тудугнуң сметада көрдүнген бот-үнезин шын тодарадырын хандырары эргежок чугула деп көрген. Кээргээлиг тудуг организациязының шын чогаадып тургускан болгаш хүлээп алган сметазы болза капитал тудугну планнаарынга болгаш чагыкчылар-биле тудуг организацияларының аразынга санажылгаларны чорударынга кол документ болур.

Эртемниң болгаш техниканың хөгжүлдезиниң эң чоокку перспективаларын барымдаалааш, чогуур адырларның бүдүрүлгелерин төлевилээринге кол техниктиг угланыышкыннарны 1969—1970 чылдарда ажылдап кылгаш, бадылаарын база ол техниктиг угланыышкыннарны удуртулга болдурбушаан, капитал тудугнуң беш чыл планнарынга үндезилээш, чаа, дептилгелиг технологтуг чорудулгаларны тургузар талазы-биле эртем-шинчилел болгаш төлевилел-конструктор ажылдарының комплекстиг тематиктиг планнарын чогаадып кылырын ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга даасkan.

Үстүнде айыткан планнарга үндезилээш чагыг кылган министерстволар-биле кады капитал тудугнуң тудуг черлеринге херек технологтуг болгаш комплектилиг дериилгелерни чогаадыр, белеткээр болгаш хереглекчилерге чедирер талазы-биле беш чыл планын ажылдап кылгаш, бадылаарын машина тудуушкунунуң министерствозунга хүлээткен.

Бүдүрүлгелерниң тудуунуң болгаш чаарты кылырының төлевилелдеринде чаа дерилгени ажыглаарын төлевилел организациялары баш удур көрген турзун дээш, чаа технологтуг болгаш дузалаар дерилгени ажылдап кылыр база ооң бүдүрүлгезин организастаар хуусааларының дугайында төлевилел организацияларының доктаамал информациязын организастаар.

Бүдүрүлгелерниң тудуунуң төлевилелдеринге төлевилел организацияларының баш удур көөр ужурлуг чаа дерилгени ажылдап кылырын болгаш ону бүдүрерин эй-шаанда хандырар.

Улус ажыл-агыйының болгаш үлетпүрнүң чогуур адырларын хөгжүдериниң болгаш таарыштыр тургузарының схема-чуруктарын, экономиктиг районнар болгаш эвилелдешкен республикалар талазы-биле бүдүрүкчү күштерни хөгжүдериниң база таарыштыр тургузарының схема-чуруктарын барымдаалааш, бүдүрүлгелерниң төлевилелин кылырының база оларның тудуунуң дугайында шиитпирлерни 1971 чылдан эгелеп хүлээп алыр ужурлуг деп доктааткан.

Бүдүрүлгелерниң, тудугларының болгаш дериглелдериниң төлевилээшкинин техниктиг төлевилел болгаш ажылдаар шыйыглар деп ийи чадага азы тудуг черлериниң талазы-биле техник-ажылчын төлевилел деп чаңгыс чадага боттандырып болур деп доктааткан.

Техниктиг төлевилелдиң чадазында тудугнуң сметада көрдүнген бот-үнезин тодарадырынга каттышкан сметаны тургузар. Кээргээлиг ажылдаар тудуг организацияларының чагыын ёзугаар төлевир дээш ажылдаар шыйыгларны дуржулга чурум хевири-биле тургузарын ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрижидилге министерствозунга, газ үлетпүрүнүң министерствозунга база ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга чөпшээрээн. Ажылдаар шыйыгларның хемчээлин кызырганындан кээргээлиг организацияларның алган камналгазы ол организацияларның эргезинге артар, ынчаарга ооң чамдык кезиин ол организацияларның төлевилел документилериниң эвээш хемчээли-биле тудуг ажылдарын бедик шынарлыг күүседирин чедип алган ажылдакчыларын шаңнаарынга ажыглаар.

Төлевилел болгаш дилеп тывар ажыл дээш чагыкчылар-биле санажылганы 1971 чылдың январь 1-ден эгелеп чорудар деп доктааткан.

Ажыл төлевириниң фондузунуң талазы-биле алдынган камналганың акша-хереңгизин ажылдакчыларны шаңнаарынга ажыглаарын төлевилел организацияларының удуртукчуларынга чөпшээрээн. Шаңналга чарыгдаар акша-хереңгиниң ниити түңү айыткан организацияларның ажылдакчыларының ажыл төлевириниң чыл фондузунуң 10 хуузундан ашпас болур. Ажыглалга киирер тудугларга дуза көргүзери-биле төлевилел организацияларынга

(Төнчүзү ийиги арында).

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

онаажыр акша-хөреңгиниң хемчээлин кө-вүдедири көрдүнген, ынчаарга ажыглалга киирер тудуг черлеринге көрдүнген шаңналга ажыглаар акша-хөреңгиниң нийти түңүнүң 5 хуузундан ону ажырбас.

Бүдүрүлгелерниң болгаш өске-даа тудугларның тулуунга техниктиг төлевилелдерниң тудуг талазы-биле сметада көрдүнген бот-үнези 2,5 миллион рубль болгаш оон ажыг болза, ССРЭ-ниң министерстволары болгаш ведомстволары, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери бадылаар. Эң улуг бүдүрүлгелерниң болгаш тудугларның техниктиг төлевилелдерин ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң киирип келгенин ёзугаар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бадылаар. Айыткан тудугларның данзызын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге ССРЭ-ниң Күртүдүу-биле кады чыл бүрүде киирип турарын ССРЭ-ниң Күрпланынга дааскан.

Эргижирей берген төлевилел-биле тудуглар тударын болдурбас болгаш бүдүрүлгениң эң ажыктыг болурун бедидер, техник-экономиктиг көргүзүглерни экижидер сорулга-биле ол эргижирээн төлевилелдерге чогуур өскерилгелерни өй-шаанда киирерин ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге хүлээткен.

ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге херек төлевилел, дилеп тывар ажылдарны 1971 чылдан эгелеп планнаарда оларга бадылаан капитал салыышкыннарның хемчээлинден хамааруштыр хуулар-биле кылыр ужурлуг деп доктааткан.

ССРЭ-ниң Күртүдүу-биле дугурушканын ёзугаар, төлевилел, дилеп тывар ажылдың болгаш конструктор организацияларынга эргежок чугула бедик шынарлыг дериглелерни, чепсек-херекселдерни болгаш материалдарны бүдүрүп үндүрерин планнарга баш удур көөрүн ССРЭ-ниң Күрпланынга, ССРЭ-ниң Күрхандырылга черинге болгаш ССРЭ-ниң чогуур министерстволарынга саналдаан.

Амгы үениң эртеминиң болгаш техниказының чедиишкиннеринге дүүшкен, бүгү-нийтиниң чүүлдүгзүнүүшкүнүн алган, күш-ажылды болгаш бүдүрүлгени ажыктыг организастаарынга эптиг тудугларны, дериглерни чогааткан болгаш кылдырган, база хоорайларны болгаш чурттакчылыг пунктуларны чаагайжыды тударының төлевилелин чогааткан коллективтерниң ажылдакчыларын база түс-түс кижилерни шаңнаарынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 60 шаңналын, оон иштинде 20 муң рубльдиң 15, 10 муң рубльдиң 20, 5 муң рубльдиң 25 шаңналдарын доктааткан. Ол шаңналдарны чылдың-на тудугжу хүнүн таварыштыр тыпсыр. Төлевилел болгаш дилеп тывар организацияларның коллективтериниң бүгү-эвилел социалистиг чарыжын организастаары ажыктыг деп көрген.

• • •

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели оон-биле кады төлевилел болгаш дилеп тывар организацияларның ажылдакчыларының күш-ажылының дугайында доктаалды база хүлээп алган. Тускай балансыда туруп турар төлевилел болгаш дилеп тывар организацияларның ажылдакчыларынга (оон иштинде тудуг талазы-биле комплекстиг төлевилел, дилеп тывар болгаш эртем-шинчилел институттарының эртем-шинчилел кезектериниң ажылдакчыларынга) күш-ажыл төлевириниң талазы-биле бөлүктерден хамаарыштыр кол шалың төлевирлерин тургузарын ол доктаалда көрүп турар. Аңаа төлевилел болгаш дилеп тывар организацияны база эртем-шинчилел организациязының категориязын (эртем чадазы чок ажылдакчыларга) база киирер.

Төлевилел болгаш дилеп тывар организацияларны база оларның салбырлары, а ол ышкаш шинчилел экспедицияларының база бөлүктерин удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның күш-ажыл төлевириниң талазы-биле бөлүктерге киирери-биле көргүзүглерни ССРЭ-ниң ол талазы-биле сонуургалдыг министерстволарының болгаш ведомстволарының киржилгези-биле, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күш-ажыл болгаш ажыл төлевириниң айтырыгларының талазы-биле Күрүне комитеди, ССРЭ-ниң Сан министерствозу болгаш ВЦСПС-биле кады эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелериниң киржилгези-биле ай хуусаала ажылдап кылгаш, бадыладырын ССРЭ-ниң Күртүдүуунга дааскан.

Дилеп тывар отрядтарның начальниктеринге, бүгү тускай эртемнерниң улуг инженерлеринге, улуг экономистерге, улуг архитекторларга, улуг болгаш бичии эртем ажылдакчыларынга, бүгү тускай эртемнерниң инженерлеринге, экономистерге, архитекторларга болгаш өске-даа ажылдакчыларга күш-ажыл төлевириниң талазы-биле бөлүүнден база категорияларындан хамаарылга чокка чаңгыс аай кол шалың төлевирин тургускан.

Геология экспедицияларының болгаш бөлүктерниң ажылдакчыларының чогуур категорияларынга күштүг болуп турар күш-ажыл төлевириниң негелделерин төлевилел болгаш дилеп тывар организацияларның шинчилел экспедицияларының, бөлүктериниң база отрядтарының ажылдакчыларынга доктаадып тургузар. Оон-биле кады төлевилел болгаш дилеп тывар организацияларның шинчилел экспедицияларының, бөлүктериниң база отрядтарының удуртур ажылдакчыларының кол шалың төлевирин бо доктаал-биле доктаадыр.

Төлевилелдерниң эртем чадазы чок кол инженерлеринге болгаш өске-даа инженер-техниктиг ажылдакчыларга шалыңның планныг фондузунуң хемчээлинге кол шалыңның 30 хуузу чедир шалыңга немелде доктаадыр эргени тускай балансыда турар төлевилел болгаш дилеп тывар организацияларның удуртукчуларынга тывыскан.

Төлевилел болгаш дилеп тывар организацияларның ажылдакчыларының күш-ажылының төлевириниң чаа негелделерин ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң шиитпирлерин ёзугаар 1969 чылдың III кварталындан эгелеп боттандырып кирер.

Капитал тудугга херек төлевилел болгаш дилеп тывар ажылдарны күүседиринге төлевилел ажылдарының болгаш кэрээ ёзугаар хүлээлгелерниң талазы-биле доктааттынган пландан ажыг чагыгларны күрүне бүдүрүлгелеринден болгаш организацияларындан, а ол ышкаш кооператив организацияларындан болгаш колхозтардан хүлээп алырын төлевилел организацияларынга чөпшээрээн.

Тудуг объектилериниң бот-үнезин чиигедирин болгаш техник-экономиктиг көргүзүглерин экижидерин хандырар эң дептиг технологтуг чорудулгаларны, планнаар болгаш чогаадып тургузар шиитпирлерни ажыглаары-биле холбаштыр тудугларның база дериглелдерниң чаңгыс аай төлевилелдеринге өскерилгелерни киирерин төлевилел организацияларынга чөпшээрээр.

Тудугларга болгаш дериглелдерге херек демир-бетон, металл азы өске-даа тудуг конструкцияларын хереглээр дугайында айтырыгны оларны ажыглаарының ажыктыын, кэрээлиг ажылдаар министерствода болгаш чагыг кылыр министерствода чогуур бүдүрүлге баазаларының база материалдыг курлавырларның бар турар байдалын барымдаалап тургаш, төлевилел организациялары шиитпирлээр ужурлуг деп доктааткан.

Капитал тудугга ажылдарны боттандырып, бот-орулга-чарылгага турар болгаш юридиктиг эргелиг болуп турар күрүне төлевилел, дилеп тывар болгаш эртем-шинчилел организацияларынга 1965 чылдың октябрь 4-те ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң № 731 доктаалы-биле бадылаан күрүнениң социалистиг үлетпүр бүдүрүлге черлериниң дугайында дүрүм күштүг болуп хамааржыр.

Капитал тудугга херек ажылдарны боттандырып турар төлевилел, дилеп тывар болгаш эртем-шинчилел организацияларын планнаашкынның база экономиктиг идиг беришкининиң чаа системазынче шилчидери ажыктыг болур деп санаан.

Партийжи өөредилге

ЭКИ БЕЛЕТКЕНИР

СЭКП Эрзин райкому районга партия активиниң өөредилгезин организастап тургускан. Аңаа партия эге организациялар секретарьларын, оларның оралакчыларын болгаш бюро кежигүннерин хаара тудкан. Өөредилгени ай санында бир катап бүдүн хүн эрттирип келген. Номчуур лекцияларның темаларын, семинар кичээлдерин, дүрүжүлгө солуужулгаларын, өөредилгениң болур хүннерин, лекторларны болгаш илеткелчилерни СЭКП райкомунуң бюрозунга бадылаан.

Бо эрткен өөредилге үезинде кадрлар-биле ажыл дугайында, коммунистерге партия даалгаларын бээр болгаш ону күүседир дугайында, партияга хүлээп алыышкын дугайында, аныяк коммунистер, кандидаттар-биле ажыл дугайында дүрүжүлгө солуушкуну болган.

Партия ажылында ленинчи стильдиң, кадрларны шилип, таарыштыр тургузарының болгаш кижизидерниң дугайында семинар кичээлдерни эрттирген. Ыяңгыя партия ажылының ленинчи стилиниң дугайында семинарга 17 кижи чугаалажыышкынга эки киришкен.

Кадрларны шилиир, таарыштыр тургузар болгаш кижизидер, социалистиг чарышты организастаар, хөй-нийти организацияларынга партийжи удуртулганы хандырар, партия Уставының негелделерин сагыыр, партия хуралдарын белеткээр болгаш эрттирер дугайында, партияга хүлээп алыышкын дугайында лекцияларны хөй удаа кылгылаан.

Лекцияларга теоретиктиг база экономикага холбашкан айтырыгларны, бүгү делегей байдалын, партияның болгаш чазактың үндүрүп турар доктаалдарын, шиитпирлерин семинарларга, хуралдарга лекциялар кылдыр дыңнакчыларга оларның-биле сүмележип көрүп тургаш, кылып тургулаан.

Бо өөредилге чылында аныяк коммунистерниң школазын база ажыткан, аңаа 88 аныяк кижи хаара туттунган. Ооң өөредилгезин квартал-да ийи катап эрттирип турган. Партия активиниң болгаш аныяк коммунистерниң школалары өөредилге программазын долузу-биле күүсеткен. өөредилгениң идейлиг, организастыг деңнели мурнуку чылдардан бедик болган.

Өөредилгеге хаара туттунган, чижээлээрге, кижи эмнелгезиниң чанында партия эге организациязының секретары Ф. Беган, «Коммунизмче оруктуң» колхозта А. Дамдын, Ленин аттыг колхозта С. Ондар, «Мөрен» колхозта Д. Ондар, райпода К. Яндаа, «Чаа орук» колхозта З. Соян оларның кичээлдерге өөренип алган чүүлүн ажыл-херекке холбаар дээш кызымак ажылдап турарын демдеглээр херек.

1969 чылдың июнь 5-те районда мурнакчы ажыл-агыйлыг — «Чаа орук» колхозка партия эге организацияларының секретарьларының, оларның оралакчыларының болгаш чамдык бюро кежигүннериниң өөредилгезиниң түңнел кичээлин кылган. Планда көрдүнгенин ёзугаар ол колхозтуң ажыл-агыйының перспективтиг хөгжүлдезиниң дугайында илеткелди колхоз баштаар черниң даргазы эш С. Сакты-Сюрюн делгеренгей, билдингири-биле кылып берген.

Үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин хынаарын «Коммунизмче орук» колхозта партия эге организациязының канчаар боттандырып турарының дугайында парторг эш А. Дамдынның, В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл оюнга уткуштур алган социалистиг чарыжының күүсеттинип турарының талазы-биле Ленин аттыг колхозтуң партия эге организациязының секретарының оралакчызы эш Н. Эгерниң илеткелдерин түңнел кичээлдиң киржикчилери дыңнаан.

Түңнел кичээлдиң киржикчилери Бай-Даг кодээ Советтиң чанында библиотеканың ажылы-биле таныжкан болгаш машина-трактор гаражын, хову турлаан, районда мурнакчы хойжу бригадаларда — төрүүр 100 хойдан-на 100-101 чедир хураганнарны камгалап алган. К. Ынаалай, А. Соян оларның бригадаларының ажылы-биле таныжып, кыштагларны, хөй кыргыыр черлерин дерип тургусканын таныжкан.

Ам бо хүннерде келир өөредилге чылынга белеткенир талазы-биле ажылдар эгелээн болгаш ону чедиишкиннин чорударынче улуг кичээнгейни салган бис.

А. АРАКЧАА,
СЭКП райкомунуң инструктору.

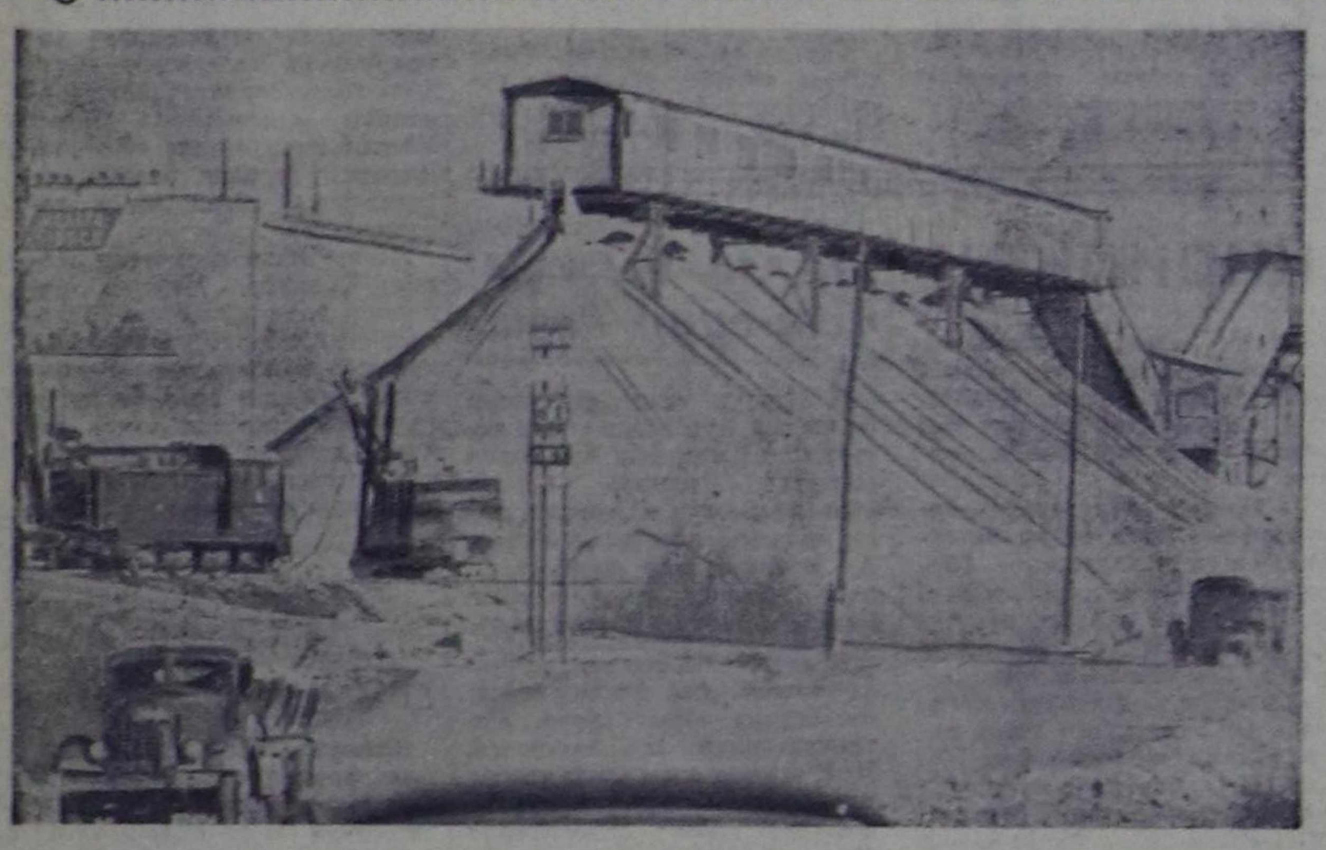

КАРЕЛ АССР. Питкярантының даш болбаазырадыр эргелелиниң бедик шынарлыг кылдыр үүрмектеп болбаазыраткан дажын ажыглаваан хире чаңгыс-даа улуг тудуг Москвада чок. В. И. Ленин аттыг метрополитенни, Кремльдиң съездилер Ордузун, Останкинонуң телесуургазын дерип тударынга ону база ажыглаан.

Питкярантының даш болбаазырадыр эргелели эң болбаазын техника-биле чепсегленген бедик механизастаттынган бүдүрүлге чери. Бо чылын ооң ажылчыннары болгаш тускай эртемниглери пайысылалдың тудугларынга хереглээри-биле 425 муң кубометр дашты үүредип бээр.

ЧУРУКТА: даш болбаазырадыр эргелел.
С. МАЙСТЕРМАННЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

КЫМ-ДАА ДЭЭП БОЛБАС

Июнь 16-да Шуурмакта № 1 хойжу бригадага кыргыкчылар болгаш өске-даа малчыннар 68 кижи чыглып келген. Ол болза Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунда, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты эш И. Данзыруң бригадирлээн хойжу бригаданың хойжуларының мал семиртир чайлааның төп турлаа-дыр.

ССРЭ-ниң чазааның Кыдат-Улус Республиканың чазаанга Медеглели-биле чыылганнар таныжкан.

— Бистер улуг кыдат улус-биле найыралды бызыглаарының оруунга туруп келген болгаш туруп-даа турар бис. Ынчалза-даа Мао-Цзэ-дунның бөлүү улуг күрүнезирек политиказын барымдаалап, бистиң ыдыктыг кызыгаарывыс дугайында янзы-бүрү өнчүкчөңгээлиг оралдажыышкыннарны кылып турар-дыр. Маочу бөлүк оон чүнү-даа чедип ап шыдавас. Бистиң кызыгаарывыска кым-даа дээп болбас. Ол дугайын Совет чазактың Медеглелинде өттүр-ле айыткан-дыр. Ону бүрүнү-биле деткип тур мен — деп, коммунист эш Комбу чугаалаан. Ол ышкаш өске-даа санал берген эштер чазактың Медеглелин изиг чүулдүгзүнүүшкүн-биле хүлээп ап, хой кыргылдазын дүрген доозар, чайлаглаашкынны, сиген кевиндезин организастыг чорудар дугайын чугаалап турганнар.

Шак ындыг таныдылгалар ийи, үш дугаар хойжу бригадаларга база болгулаан. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын колхозчулар бир эп сеткилдиг деткээн.

О. КИМ.

КООПЕРАТОРЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Ажыл-ишчи кижи бүрүзү Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болурун төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышка бедик көдүрлүүшкүннүг киржип, күш-ажылчы базымнарын улам-на шапкынчыткан. Чурттуң болгаш Тываның бүгү ажыл-ишчилери-биле бир демей, Бай-Тайга райпозу (баштаар черниң даргазы Б. Сарыглар, партия организациязының секретары Д. Бойдос) беш чылдың дөрткү чылының эрткен беш айларында эки түңнелдерни чедип алган.

Коллектив беш айларның бараан саарылгазының планын 103,1 хуу, оон иштинде үүрмектеп садар бараанарны 102,7 хуу, хөй-нийтиниң чемненилгезиниң планын 111,4 хуу күүсеткен. Ол-ла үениң дургузунда пландан дашкаар 41 муң рубльдиң бараанын саткан. А эрткен чылдың беш айларының күүселдези-биле деңнээрге, 116,9 муң рубльдиң бараан хөй саттынган ийикпе, азы районнуң чурттакчы чонунуң бирээзиниң садып алыр хереглели 9,6 хуу өскен. Садыгдан киирип алыр орулга 150 хуу четкен.

Садыгжылар аразында социалистиг чарыш калбарган. Ооң түңнелин ай, квартал санында доктаамал үндүрүп, тиилекчилерге немелде төлевирни, шаңналдарны тыпсып турар. Эрткен беш айларда бараан саарылгазының планын Шуй суурда кодээ садыг (эргелекчизи Т. Улуг-оол) 119,5 хуу, Тээлиде кежээки магазин (эргелекчизи М. Ламажык) 119,3 хуу, аъш-чем магазини (эргелекчизи С. Аракчаа) 108,7 хуу күүсеткеш, чарыштың тиилекчилери болуп шылгарааннар.

Райпо баштаар чери болгаш кадрлар килдизи кадрларны шын шилип алганындан өресамчыгдал дыка эвээжээн. Магазин эргелекчилеринге мергежилдиг аныяк кадрларны дидими-биле шилип ап турар. Садыглаарының культуразы, санитарлыг байдалы база экижээн.

Бай-Тайга район мал ажыл-агыйлыг. Ынчангаш малчыннарның негелдезин хандырарынга үш автолавканы бызыглаан, оларны девискээр аайы-биле хуваага. «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында болгаш «Мурнакчы» колхозтуң бүгү малчыннарын хандырып турар Иргит Чылбак-оол планын үргүлчү ажыр күүседип келген, а эрткен беш айларның планын 111,2 хуу күүсеткен. И. Чылбак-оол коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик ат дээш демисежип турар. «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының доктаамал аалчызы, чолаачы-садыгжы Н. Очур, Кара-Хөлде алгы-кеш хүлээп алыр белеткелчи К. Балган, «Совет садыгның тергиини» деп херек демдектиг чүдүрүкчү С. Демир-Маадыр олар база мурнакчылар. Апрель, май айларда Тээли суурга беш удаа ярмарка организастааш, 20 муң ажыг рубльдиң хереглел бараанарын чонга садыглаан. Ол массалыг садыглаашкын план күүселдезинге идигни берген.

Хуучу кежигүннер кирип алыр болгаш [illegible] чылдазының талазы-биле ажылдар чорүттунган. Бо чылдың дургузунда хуучу кежигүнге 100 ажыг кижини киирип алган. 500 рубльдиң хуучу дадывырын чыыр турган болза, 1000 рубль болган. Хуучу кежигүнге кирер күзелдиг садып алыкчылар амдаа хөй болганында, ол ажыл уламчылап турар.

«Чайын — шанаанны, кыжын — тергенни септе» деп үлегер чугааның алыс утказын Бай-Тайганың кооператорлары эки билир. Келир кыжын оваар 1200 кубометр ыяшты хап белеткээн, ооң чартыын садыг-магазиннерниң чанында сөөртүп дүжүрген, садыг четкилеринде септелге ажылдары эгелээн.

Райпо ажылдакчыларының ортузунда политмассалыг ажыл чогуур деңнелинде чоруп, план күүселдезинге, ажылды эртемге үндезилеп чорударынга, совет садыгның культуразын бедидеринге улуг рольду ойнап турар. Коллективтиң бүгү кежигүннеринге политинформация неделяда бир удаа болуп келген. Делегей байдалынга болгаш ажыл-агыйда чедиишкиннерге хамаарышкан солун айтырыгларны аңаа таныжары чаңчыл апарган. Дээди эртемниг аныяк кадрлар: экономист Антонина Ооржак, бухгалтер Сарыг-оол Чымба болгаш улуг бухгалтер Арбай-оол Ондар бызыг билиглиг пропагандистерге с а н а д ы п, дыңнакчыларга тода тайылбырны берип турар. Марксизм-ленинизм өөренир кежээки школаның үшкү чылы чедиишкинниг доозулган. Ооң пропагандизи Тээли ортумак школаның б а ш к ы з ы С. Хертек дыңнакчыларга бызыг билигни берип, үш чыл улаштыр ажылдаан. Эш Хертек районда дуржулгалыг, хөй-нийтичи пропагандист болгаш лекторларның бирээзи.

Кооператорларның аразында уран чүүлге хандыкшылдыг кижилер хөй. Бо чылдың март айда болуп эрткен районнуң уран чүүл фестивалынга олар үшкү черни ээлээн. Аныяктар Чечекмаа Сонам, Аракчаа Сүүрак, Арбай-оол Ондар, улуг назылыглар И. Чылбак-оол, С. Халарбаа, Х. Таргын, Б. Бүлүң байлак талантызы-биле чонну магададып турар. Хөй-нийтиниң корум-чурум камгалалында идепкейлиг киржип турар дружинниктер райпода хөй. Олар ээлчег санында дежурныйлаашкынче үнүп, арагачылар-биле, хулиганнар-биле шыңгыы демиселди чорудуп келген.

М. КЫРЛЫГ-КАРА,
«Шынның» штаттан дашкаар корр.

Херээженнерниң бүгү-тыва хуралынга уткуштур

Кичээнгейни кижизидилге ажылынче

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур юбилейинге төлептиг ужуражыры-биле Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-ишчи херээженнери алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш хөй ажылдарны кылып турар. Херээженнер чөвүлелдери чоннуң ортузунга организас-массалыг ажылды күштелдирген.

Ажыл-агыйның, культура тургузуушкунунуң бүгү адырларында херээженнер идепкейлиг киржип турар. Районда 20 херээженнер чөвүлелдеринде 50 секция, 43 бөлгүм ажылдап, оларда 538 херээженнер дааранылгага, аргылгага, янзы-бүрү чемнер кылырынга өөренгеннер. Ишкин, Чадаана, Баян-Тала кодээ Советтериниң чанында чөвүлелдер эки ажылдап турар. Херээженнер чөвүлелдери агиткварталарга В. И. Ленинниң доңчу намдарын өөренирин, ленинчи темага лекция, беседалар чорударын эки организастаан.

Херээженнерниң өөредилгезин Баян-Тала суурда № 3 агитквартира (удуртукчузу М. Долаат), Алдан-Маадыр суурда № 5 агитквартира (А. Монгуш), Бажың-Алаакта № 8 агитквартира (А. Монгуш) болгаш өскелер-даа үлегерлиг организастаан. Ол агитквартираларга В. И. Ленинниң ажыл-амыдыралын ханызы-биле өөренмишаан, аңгы-аңгы темаларга лекция, беседаларны организастап турар.

Чуртталганың культуразын көдүрер талазы-биле «Искра» колхозта Вера Борбанна удурткан херээженнер чөвүлели көскү ажылды чорудуп турар. Амыдыралдың культуразын бедидери ол чөвүлелдиң ажылының кол үндезини болу берген. Суур чаагайжыдылгазы сөөлгү ийи чылдарда көскүзү-биле экижээн. Чүгле бо чылын бежин 1600 ажыг ыяш, бажыңнар чанында чечектер олуртунган. Юбилейлиг чылда Ленин кудумчузунуң чаагайжыдылгазынга онза кичээнгейни угландырган. Агитквартираларның ажылы багай эвес. Ленинчи номналды ханызы-биле өөренири эки организастаттынган. Чөвүлелдиң активчилери бызыглаттырган бажыңнарының арыг-шевер, культурлуг байдалын доктаамал хынап, агитквартираларның чарыжының түңнелин үндүрүп турар. «Эң эки агитквартира» деп вымпелди Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Монгуш Амаа удурткан агитквартира чаалап алган.

Бажың-Алаак суурнуң чурттакчыларының культурлуг амыдыралы бедээн. Малчыннарның культурлуг чуртталгазын бедидеринге херээженнер чөвүлели дузалаар кассаны малчыннар ортузунда тургускан. Ооң комиссиязы чыгдынган акша-биле эдилелдерни хереглел ёзугаар саткаш чедирип берип турар. Организакчы ажылдың ачызында колхоз бүдүрүлгезинде ажылдавайн турар херээжен эштер чок. Ногаа культураларын тарып өстүрериниң ажылы калбарган. Ооң-биле кады херээженнерниң нийти хуралдары квартал санында болуп, дыштаныылга кежээлерин, мурнакчылар, хоочун иштиң кижилери-биле ужуражылгаларны, диспуттарны, номчулгаларны эки белеткелдиг эрттирип турар.

Чадааның № 1 уруглар ясли-садының эргелекчизи эш А. Коновницына 20 хире чыл дургузунда чаштар кижизидилгезиниң херээнге бараан болуп турар. Чылдың-на уруглар садындан школаже 30 хире кижини үдеп, оларның кижизидилгезин эки организастап турар. Хөндергей, Ишкин суурларда ясли, садтарның ажылы база багай эвес.

Келир үениң салгакчыларын кижизидеринге уруглар албан черлериниң четкизин ам-даа калбартырының айтырыы четче шиитпирлеттинмейн турар. Колхозтарда болгаш совхозтарда сезоннуг ажылдаар ясли-садтар бар-даа болза, оларның ажылы ындыгла экиживейн турар.

Херээженнер чөвүлелдериниң организас-массалыг ажылында чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер чайлаттынмайн турар. «Тыва» совхозтуң Теве-Хая, «Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг салбырларында чөвүлелдерниң ажылы куду деңнелде. Арагалаар, ажылга четче үнмес, уругларының кижизидилгезинче сагыш салбас, өг-бүлезиниң культуразын көдүрбес кижилер чок эвес. Херээженнер чөвүлелдери боттарының организас-массалыг ажылын улам экижидип, кижизидилге ажылынче доктаамал кичээнгейни салыр ужурлуг.

М. СЕВЕН.

Тожу районнуң херээженнериниң конференциязы болуп эрткен. Бо чурукта оон киржикчилери ажыл-ишке төлептиг, хөй-нийтичилер. (солагай таладан) Елизавета Ловурак, Александра Ак, Маады Өлаай, Ольга Яковлева, Зоя Чамзы, Светлана Кенден, Анна Севил баа олар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Бир бөлүкте

Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» кодээ ажыл-агый артелинде улусчу контрольга дузалаар бөлүк — четпестерни болдурбас хемчеглерни баш удур алыр, оларны чайладыр талазы-биле колхоз баштаар черниң болгаш партия организациязының шыңчы дузалакчызы. Бөлүктү колхозтуң кол бухгалтери Михаил Никитич Соломатов удуртуп турар.

— Бистиң бөлүктүң постулары колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү адырларында бар. Трактор-хову бригадаларында постуларда Петр Сунцов, Терентий Кудрявцев, тудуг бригадазында Фадей Ильиных, Илья Казанцев, уруглар садында Зинаида Грудинина болгаш өскелер-даа хыналдаларны чорудуп, четпестерни болдурбазынга идепкейлиг киржип турар — деп, Соломатов чугаалаан.

Дузалаар бөлүк партия организациязының бадылааны план ёзугаар ажылдап, улуг ажыл-херекти бүдүрүп турар.

Часкы хову ажылдарының үезинде бригада бүрүзүнге ажылдап турган постуларның кежигүннери тарылганы эң таарымчалыг хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер херекке төлептиг үлүүн киирген. Ажылды бичии-ле саададып, үрей кылыышкын болурга, постуга чугаалажып турган. Бөлүктүң даргазы эш Соломатов бригадаларны доктаамал эргип, оларның ажылын тодаргай удуртуп келген.

Тудуг болгаш дилиг материалдарының чарыгдалының дугайында чоокта чаа болган хыналда үре-түңнелдиг доозулган. Материалдарны камхайыра чок чарыгдаар, учётту болгаш отчётту шын эвес кылып турары хыналда үезинде илерээн. Бо талазы-биле айтырыгны дузалаар бөлүктүң хуралдарынга чугаалашкаш, четпестерни чайлаарының оруктарын айыткан.

Бо чайын улуг ажылдарны чорударын дузалаар бөлүктүң кежигүннери планнап турар. Олар удавас сүт-бараан фермаларынга барып, одарларны ажыглап турарын, продукцияның учёдун хынаар. Ооң соонда тарылганың чайгы ажаалдазының дугайында айтырыгны кичээнгейге ап, бригадаларның шөлдеринге организастыг үнүүшкүнү кылыр.

Колхоз бүдүрүлгезиниң улам ыңайгы хөгжүлдезинге көскү карактыг, дыңнангыр кулактыг контролёрларның үлүү улуг.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

КОММУНИСТИГ ЁЗУ-БИЛЕ АЖЫЛДА

Коммунистиг күш-ажылдыы деп бедик атты эдилээн бригадалар, коллективтер, мурнакчы кижилер бистиң республикада хүн бүрү көвүдеп турар.

Эрткен кыш берге болза-даа, бригада малдың чаш төлүн алыр талазы-биле планын күүсеткен.

Бригадага бо бедик атты тыпсыр хүн комсомолчу өг-бүле Александра биле Успун-Дагба олар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары апарганнар. Бо аныяк кижилер ындыг бедик бүзүрелди канчап чедип алганнарыл? Ниитиниң малын кадарарынга олар чаа-ла дөрт чыл чедип чорууурлар. Ындыг болзажок, боттарының карак-кызыл күш-ажылының ачызында база мурнакчы арга-дуржулганы доктаамал шиңгээдип ап келгенинден олар бедик көргүзүглерни доктаамал чедип ап турарлар. 100 баш хойга онааштыр 90—100 чедир чаш төлдү эрткен чылга чедир камгалап ап келгеннер. 1968 чылда совхозтуң дирекциязы Успун-Дагбага бир кодан элээди хураганнар үзүп берген. Ам догуларының ортумак деңзизи 45 кг чедип турар. Ооң бир бажындан аныяк малчын эрткен чылын 1,9 кг дүктү кыргып алган. Хойжу Успун-Дагба ВЛКСМ Төп Комитединиң «Бүдүрүлгениң аныяк мурнакчызы» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан.

Бригаданы хоочун коммунист, бодунуң хереэниң ёзулуг мастери Ооржак Шагдыр билдилиг удуртуп турар. (Чурукта бригадир О. Шагдыр). Социалистиг чарышка бедик көргүзүглери дээш, «Шекпээр» совхозтуң бирги хойжу бригадазынга коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты тывыскан. Орта чүгле бригаданың кежигүннери эвес, а совхозтуң бүгү хойжулары чоргаарланыр.

С. МОНГАЛ.
А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Улуг үүлениң үези

Хая-даштыг кадыр даглар, хараганныг ховулар. Оңгаардескээр баткылаан ой-чиктер. Ээрерип бады келген Ээрбектиң одар-белчиирлери ол-ла болгай. Шээр малга, ылаңгыя хойга тааржыр одарлар ында делгем. Бистиң «Кызыл тараачын» колхозтуң бүгү шээр малы Ээрбектиң ол делгем одарларында өзүп турар. Ук малды күш-ажылга ынакшылдыг, амыр-дыжын бодавас ажыл-ишчилер—хойжулар өстүрүп турарлар. Оларның карак-кызыл күш-ажылының ачызында ниитиниң малы чыл бүрүде өзүп турар. Бо чылдың берге кыжынында безин Ээрбек участогунуң хойжулары чүгле улуг хойну эвес, харын малдың чаш төлүн безин хоратпайн, бүрүн камгалап алганнар.

Бистиң участогувус колдуунда-ла хой ажылдыг. Ында ниитизи-биле 35,5 муң хире хой бар. Бо болза, колхозтуң экономиказының база бир кол адыры болуп турар. Эрткен чазын хойжулар 10,5 муң чаш хураганны камгалап алган болгаш менди доруктуруп турар. Ол бүгү мал 55 кодан-да үстүнген болгаш 4 хойжу бригадаларда туруп турар.

Колхозтуң хоочун малчыны, амыдыралының хөй-хөй чылдарын мал кадарарынга эрттирген Алексей Карашпаевич Шыраптың удурткан № 3 бригада хойжу бригадаларның бирги одуруунда чоруп турар. Ол бригада бо чылдың берге кыжынында безин ниитизи-биле төрүүр 100 хойга онааштыр 95 хураганны менди камгалап алган.

Малды азырап өстүрериниң ёзулуг мастерлери бистиң участокта эвээш эвес. Ооң чижээнге дараазында хойжуларны көргүзүп болур. Борис Даржаа төрүүр 100 хойдан 117 хураганны, Дага Лапка 111 хураганны, Алексей Шырап 100 хураганны, Донгат-оол Аякпан 107 хураганны, Моңгуш Херел-оол 97 хураганны менди алган. Ол ышкаш кижилерни оон-даа хөйнү адап болур.

Чазын бирги «дүжүттү» — хой оолдаашкынының чедиишкинниг эрттирдивис. Ам оон база-ла тудак чок кампания —кыргылда кидин түлүктеп турар. Ол доостурга, малчыннарның ажылының чыл түңнели үнер. Хойларның дүгүн чогуур өйүнде, чидириг чок кыргып алыр, эки шынарлыг хөй дүктү күрүнеге бээр дээш, Ээрбек участогунуң малчыннары бүгү күжүн хой кыргылдазынче салган.

Дүк дээрге, колхозка шынап-ла «чымчак алдын» болуп турар. Эрткен чылын колхозтуң алган бүгү-ле орулгазының 70 хире хуузун хой ажылы берген. Хой кыргылдазынга улуг кичээнгей салып турарывыстың ужуру ында. Бисте кыргыыр улуг хойлар 25 муң ажыг. Бо ажылдың чиик эвези оон тодаргай-дыр. Колхоз бо чылын 70,8 тонна дүктү күрүнеге дужаар планныг. Ооң иштинден 25 тоннаны июнь төнчүзүнге чедир саткан турар ужурлуг.

Хой кыргылдазын Ээрбек суурнуң бодунга тургускан пунктуда чорудуп турар. Кыргылда агрегадында электрилиг 40 хачы бар. Ук пунктуну дерип белеткээри-биле эвээш эвес ажылдар кылдынган. Ам ында электрилиг хачыларның үзүктелиишкин чок ажылдаарын хандырган. Ол ажылды участоктуң механиги Н. Иванченко багай эвес башкарып турар.

Дөгейликкен бистерни чидидер тускай кижи, кыргыыр хойларны даштын кажаадан эккеп бээр кижилер бар. Ынчангаш кыргыкчыларның ажылынга бичии-даа үзүктелиишкин болбас. Пунктуда бодунуң мастерлери база бар. Николай Бүрбү электрилиг хачы-биле хой кыргыырынга он чыл чедип турар. Ону ам бодунуң хереэниң ёзулуг мастери деп хөөрем чок сөглеп болур. Ол элээн хөй аныяктарны бодунуң ынак мергежилинге өөредип каан. Бо хүннерде база-ла үлегерин көргүзүп турар. Хой кыргыырынга Бүрбүнүң өөредип кааны аныяк эр Юрге Шаңнаан-оол эрткен беш хонукта шүглүп үнген. Ол 22 харлыг, комсомолчу. Дуржулгалыг башкызы Н. Бүрбү 206 хойну кыргааш, 613 кг дүктү дужаап турда, Шаңнаан-оол ол-ла үеде 288 хойну кыргып, 900 кг дүктү дужааган. Хүнде 150 кг дүк. А нормазы 40 кг болгай. Барыкла 4 норма чедирип турар. Бо дээрге бистиң рекордувус-тур.

Кыргыкчыларның аразында Рая Бүрбү, Сат Кызыл-оол болгаш өскелер-даа үш норманы хүнде күүседип турар.

Кыргылда пунктузунга ажылдың ниити чорудулгазын дүргедедиринге улуг кичээнгейни салган. Ында шуудулга хевирлиг арганы ажыглап турар. Кыргыттынган дүк дораан-на деңзилекчиге баар. Деңзилекчи болгаш учётчик ону деңзилеп, бүрүткээш, саат чогу-биле чанындан сорттакчыларже дамчыдар. Ында база ийи кижи ажылдап турар. Көк-кыс Дажынмаа 4 чыл улаштыр классировщиктеп келген, чыл бүрүде тускай семинарга өөренип ап турар. Ынчангаш ол дуржулгалыг апарган. Ооң эжи Моңгуш Аля бо чылын чаа ажылдап эгелезе-даа, ажылынга идепкейлиг, кызымак болуп турар. Дүктү класс аайы-биле аңгылап, арыглааш, тускай үзүктээн черлерге салып турар. Ону тус-тус сорту-биле савалакчылар алгаш, тускай пресске 150 кг деңзилиг кылдыр тырып, шоодайлаар. Ооң соонда кипке адрезин, сортун, деңзизин тодаргай бижиир. Дүк ынчаар-ла шуудулга-биле чүдүрүп чорударынга белен болуп үнер.

Кыргылда пунктузунда шупту 60 хире кижи ажылдап турар. Кыргылда кампаниязын кыска хуусаада доозары-биле участокта ажылдап турар бүгү-ле кижилерни: тракористерни, тудугжуларны болгаш дыштанып келген өөреникчилерни ол чугула ажылче мобилизастаан. Электрилиг хачы-биле амдызында 30 хире кижи кыргып турар. Ам-даа он кыргыкчы херек. Ону колхоз баштаар чери Турандан чорудуп бээрин аазаан. Машина-биле чергелештир, хол хачызы-биле кыргыырын база организастаан. Ында алды кижи ажылдап турар.

Ол бүгү кыргыкчылар хүнде ортумаа-биле 1500—2000 кг дүктү кыргып дужаап турар. Июнь 10-дан бөгүнге чедир 15 тонна дүктү кыргып дужаадывыс. Кыргылданы июль 20-де доозар деп планнаан. Бо кампанияны планнаттынган хуусаазында доозарының бүгү болдунар аргалары бисте бар.

Хойларны дүрген кыргыырының аргазын бистиң колхозка ажыглап болур турган. Чүге дээрге Бии-Хем районда «Өөк» совхоз хойларны чүгле ол арга-биле кыргып турар болгай. Ол арганы ажыглаары-биле «Өөк» совхозче кыргыкчыларны өөредип чорудар дугайында айтырыгны каш удаа тургузуп турган. Ынчалза-даа колхоз баштаар чери (даргазы эш П. В. Астафьев) ону боттандырарынга кичээнгей салбаан. Оон башка бистиң дээре кыргыкчыларывыс хойну дүрген кыргыырының республика маргылдаазынга киржип болур турган ийик.

Хойну кыргыыры-биле чергелештир база бир чугула ажылды — чуулданы Ээрбек участогунда чорудуп турар. Хой чууру бисте дыка берге ажыл болуп турар. Чүге дээрге хойну чуурда, кодан-коданы-биле эжиндир сүрүптер чаа конструкцияның чуур черин колхоз кылдырып албаан. Ам хойларны чаңгыстап туткаш, ийи шырак кижи эмниг сугже кийр октаарын ажыглап турар. Улуг күш үнер ол ажылда 7 шырак эрлер ажылдап турар. Хой чуур чогумгалыг черни кылып албааны дээш буруу колхоз баштаар черинге онаажыры чугаа чок. Берге-даа болза, эргежок чугула болганда, ол ажылды кылыр ужурга таваржып турар бис.

Ам малды чайлагладырының үези келген. Бис бо талазы-биле-даа анаа олурбаан бис. Бо хүнге чедир 40 кодан хойну Ээрбек бажының, Улуг, Бичө Кара-Сугларның, Суглуг-Хемниң, Эки-Оъттугнуң, Ачылыгның, Курган-Адырның көктүг-шыктыг, чаагай оъттуг хонаштарында чедирген.

В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга болгаш Совет Тываның 25 чылынга төлептиг белек-биле ужуражыр дээш, Ээрбек участогунуң малчыннары чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырынга шиитпирлиг.

М. БАЛАШОВ,
«Кызыл тараачын» колхозтуң Ээрбек участогунуң эргелекчизи.

«Найырал» совхозтуң Үрбүн салбырының кыргылда пунктузунда бо хүннерде ажыл-иш изиг түлүк. Электроагрегаттың 30, холдуң 30 хачызы-биле кыргыкчылар дүктү чогуур өйүнде бүрүн ажаап алыр дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

№ 1 хойжу бригаданың элээн каш кодан хойлары ам кышкы дүгүнден адырылганнар. Электри хачызы-биле Д. Хүргүлек, Ш. Аландай,

АЖЫЛ ШУУДААН

Х. Багвыт олар хүн нормазын үргүлчү 130 хуу чедир күүседип турарлар. Хол хачызы-биле Ш. Кертикпен, Т. Айыраа, Х. Нава олар хүн нормазын 120 хуу чедир күүседип турар.

Бригадир Д. Докаш-оол, зоотехник Т. Арандол, ветсанитар Т. Опул кыргылда пунктузунуң ажылдакчыларынга тайылбыр ажылын хүн бүрү чорудуп турарлар.

К. УСПУҢ.
Улуг-Хем район.

«Кызыл тараачын» колхозтуң Ээрбек участогунда хой кыргылдазы түлүктеп турар.

Кыргылда пунктузунуң эргелекчизи Борис Бедик-Хүреңович Допчут хамык ажылды хайгаарап, углап баштап турар.

ЧУРУКТА: Б. Допчут хүнде кыргыттынган дүктү учётчик-биле санап көрүп тур.

М. ЛОПАТИННИҢ фотозу.

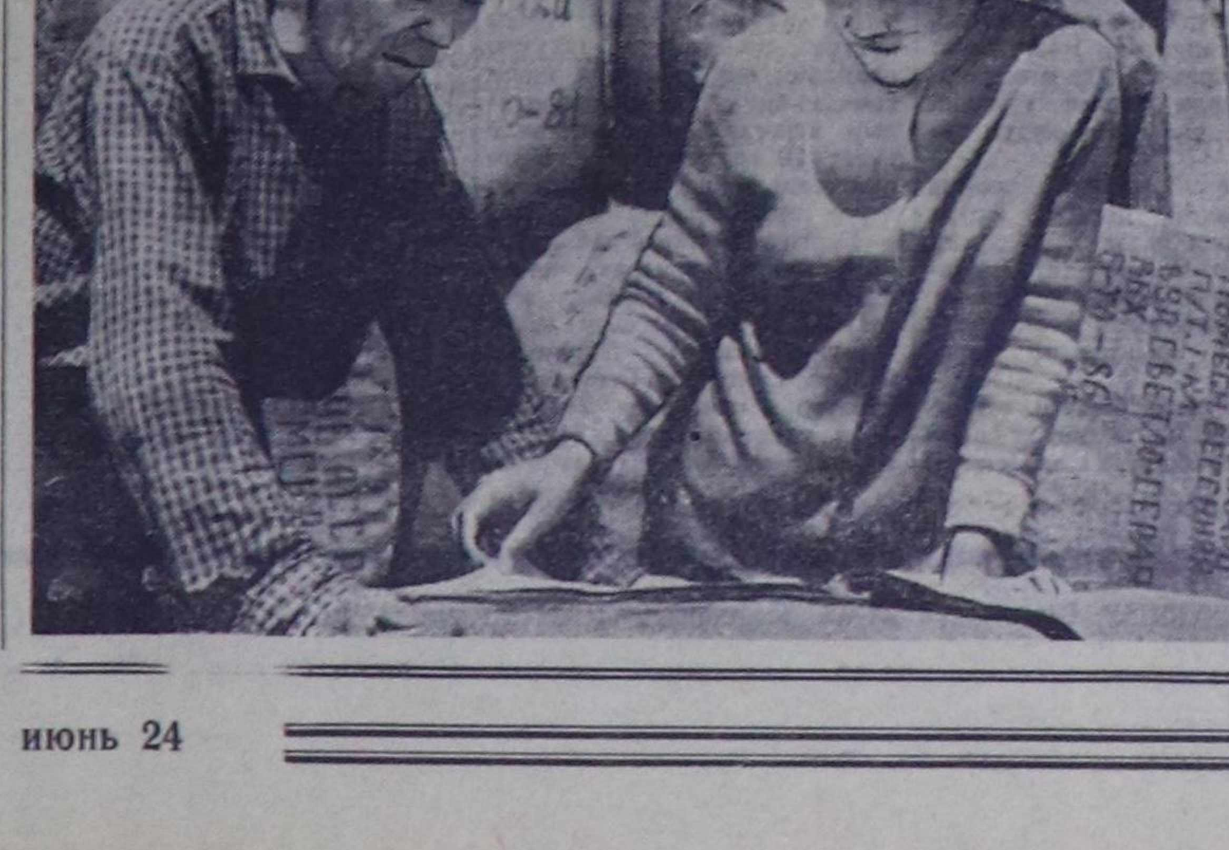

—●—

Кыргылда

«Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбыры хой кыргылдазынга белеткел ажылын организастыг чоруткан, кыргылда пунктузун ыяк дерээн. Пунктуда 35 хачылыг агрегатты тургускан, үш өрээл кажааны туткан. Кижилерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдал хандыртынган.

Улуг-Хемниң оң талазында 2700 өшкүнү хол хачызы-биле кыргаан. Кадарчылар С. Байыр-оол, А. Хоютбан олар 300 ажыг өшкүден 445—542 кг дүктү ап, эки түңнелдиг болганнар.

Хол хачызы-биле өшкү кыргыырынга С. Чанзан, С. Намчал, Е. Чолдай, С. Суурак олар хүнде 37—41 өшкүнү кыргааш мурнакчылар болганнар.

М. ТҮЛҮШ.

Делегей бо хүннерде

Улуг ужур-дузалыг документилер

БЕРЛИН. (СЭТА). «Коммунистерниң делегей ужуражыышкыны бодунуң ажылын чедиишкинниг доскан»—ындыг эге-биле АДН агентилел коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей Чөвүлел хуралының доозулганының дугайында дыңнадыгны «Чанныя» деп демдеглел-биле дамчыткан.

АДН агентилел Чөвүлел хуралдың ажылының түңнелдериниң дугайында дыңнадыгны болгаш «В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнуң дугайында» Кыйгырыгны калбаа-биле тараткан.

Акы-дуңма партияларның делегей шуулганынга бараан болдурган материалдар ГФР-ниң радиозунуң болгаш телевидениезиниң дамчыдылгазының кол темазы болуп турар.

«Чөвүлел хуралдың киржикчилери «Амгы үе-чадада империализмге удур демиселдиң сорулгалары база коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, антиимпериалистиг бүгү күштерниң хөделиишкиннериниң чаңгыс эви» деп Кол документини хүлээп алган. Кремльдиң Георгиевский улуг залынга хуралдың түңнелинде делегейниң ажылчын аңгызының гимнизи «Интернационал» хөй дылдарга дыңналып турган» деп, АДН агентилелдиң дыңнадыында чугаалаан.

Хостуг немец аныяктарның Эвилелиниң Төп чөвүлелиниң ында ажыттынган VIII пленумунуң киржикчилери коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей Чөвүлел хуралының түңнелдеринге өөрүшкү-биле байыр чедирген. Бодунуң илеткелинге Төп чөвүлелдиң ийиги секретары Д. Итцеровттуң демдеглээни болза, ажылчын аңгының идегелдиг кур кужу болур ГДР-ниң аныяктары Москвага Чөвүлел хуралдың шиитпирлерин бүрүнү-биле деткип, ол шиитпирлерни боттандырар дээш боттарының бүгү күштерин салыр. Чөвүлел хуралдың ажылының түңнелдери тайбың болгаш социализм дээш демиселге аныяк салгалга аажок улуг ужур-дузалыг болуп турар деп, ол чугаалаан.

Хөделиишкиннерниң чаңгыс эви дээш

РИМ. (СЭТА). «Унита» солуннуң дыңнатканын ёзугаар алырга, ИКП-ниң Чиңгине секретары Л. Лонгонуң удуртулгазы-биле эрткен итали Компартияның удуртулгазының хуралынга Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москвага болуп эрткен делегей Чөвүлел хуралының дугайында ИКП-ниң төлээлериниң илеткелин дыңнап, чугаалашкан.

Аңаа хүлээп алган шиитпирде Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москвага болган Чөвүлел хуралынга ИКП-ниң төлээлериниң ажыл-чорудулгаларын чүүлдүг деп көрген болгаш Чөвүлел хуралдың ажылынга база түңнелдеринге сеткил ханыышкынны илереткен. Ол Чөвүлел хурал делегей байдалының айтырыгларының талазы-биле, коммунистиг шимчээшкинниң байдалының дугайында калбак санал-оналдарны солчур арганы берген болгаш антиимпериалистиг демиселдиң чугула айтырыгларының талазы-биле партияларның алыс чаңгыс эвин тодараткан деп ооң документизинде база айыткан.

ИКП-ниң удуртулгазы Чөвүлел хуралдың айыткан сорулгаларын күүседириниң талазы-биле ажылдарны бүгү партияга дагзып турарын ооң шиитпиринде айыткан. Ол ажылдың эң баштайгы боттуг үе-чадазы болза июль 20-де Вьетнам-биле эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү болур. Ооң-биле кады үи партияның удуртулгазы аны-дуңмалышкы партиялар-биле ийи талалыг болгаш хөй талалардыг харылзааларны улам идепкейжидер деп шиитпирни хүлээп алган.

Идегеп болур келир үе

САН-ХОСЕ. (СЭТА). «Перу ам колония эвес апарган. Бистиң чуртувус иштики болгаш даштыкы-даа айтырыглар талазы-биле долу национал бүрүн эргениң чаа угланыышкынынче киргеш, социалистиг чурттар-биле, хамыктың мурнунда Совет Эвилели-биле дипломаттыг харылзааларны тургускан. Ындыг харылзаалар амдыгаастан эгелээш бодунуң үре-түңнелин берген, ынчангаш оон идегелдиг келир үени көрүп турар бис»—деп, нефть камгалалының перу комитединиң чиңгине секретары Эсекьель Рамирес Новоа Коста-Рикага баргаш, кылган парлалга конференциязынга медеглээн.

Рокфеллерниң монополиялыг концернии—«Интернашнл петролеум компаниге» удурланган негелделерниң шынныын тайылбырлаары-биле ол Латин Американың чурттарында чоруп турар. Ол концерн «Перуну колония кылдыр хуулдургаш, оон улузун кижи шыдаар аргажок байдалга чурттаарынче албадап турган» деп Эсекьель Рамирес Новоа демдеглээн.

Францияның чаа чазаа

ПАРИЖ. (СЭТА). Июнь 22-де президент Жорж Помпиду Францияның чаа чазааның составын чүүлдүгзүнүп көрген, ону премьер-министр болган Жак Шабан-Дельмас тургускан.

Чазакта кол министрлер дужаалдарын алганнар: Мишель Дебре—национал камгалалдың күрүне министри, Морис Шуман— даштыкы херектер министри, Жискар Д'эстэн—экономика болгаш саң министри, Оливье Гишар—национал чырыдыышкын министри, Жак Дюамель — көдээ ажыл-агый министри, Раймон Марселен — иштики херектер министри, Эдмон Мишеле — культура херектериниң күрүне министри.

ЧКП ТК-ның Президиумунуң шиитпири

ПРАГА. (СЭТА). ЧТК агентилелиниң дамчыдып турары болза, ЧКП ТК-ның бирги секретары Г. Гусак болгаш ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү В. Биляк олар июнь 21-де ЧКП ТК-ның Президиумунуң хуралынга коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей Чөвүлел хуралының дугайында дыңнадыг кылып, чүве чугаалааннар.

ЧКП ТК-ның Президиуму коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москвага болуп эрткен делегей Чөвүлел хуралының түңнелдериниң дугайында ЧКП ТК-ның төлээлериниң дыңнадыын чугаалажып көрген деп аңаа хүлээп алган шиитпирде чугаалап турар.

ЧКП ТК-ның төлээлериниң ЧКП ТК-ның май Пленумунуң шиитпирлеринге дүгжүп турар чугааларын болгаш ажыл-чорудулгазын Президиум чүүлдүг деп көрген. Оон-биле кады чехословак төлээлер делегейниң бүгү диптериниң коммунистериниң ол чугула ужуражыышкынының чедиишкинниг болурунга идепкейлиг идигни кылганнар.

ЧКП ТК-ның Президиуму коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей Чөвүлел хуралының түңнелдерин долузу-биле деткип турар. Аңаа хүлээп алган документилер болза партияның политик-идеологтуг ажылының үндезини, ЧКП-ниң иштики болгаш делегей шугумунуң хажык чок чарылбас кезии деп Президиум санап тур.

Москва Чөвүлел хуралының түңнелдерин ЧКП бодунуң хүн-бүрүдеги политиказынга чайгылыш чок удуртулга болдурар. Ол моон соңгаарда-даа коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң хөделиишкиннериниң чаңгыс эвин марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптеринге үндезилээш быжыглаарынче чүткүүр, делегейде бүгү-ле антиимпериалистиг, демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштер-биле кады ажылдажылганы улам-на калбартырынче чүткүүр.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей Чөвүлел хуралының ажылы-биле болгаш түңнелдери-биле таныжкаш, ооң документилеринге үндезилээш, идей-кижизидилгелиг ажылды улам калбартырын бүгү партия органнарын болгаш организацияларынга, чазакта болгаш Национал фронтунуң организацияларында коммунистерге дагзып турар чамдык боттуг хемчеглерни ЧКП ТК-ның Президиуму бадылаан. Чугаа болза бүгү партияның хүн бүрү ажыл-чорудулгаларынга болгаш коммунист бүрүзүнүң турушталарынга пролетаржы интернационализмниң принциптерин ыяк билип, херек кырында ону ажыглаарының дугайында чоруп турар.

Ленинчи өөредигниң ёзузунга партия кежигүннерин кижизидерин углап-шиглээр чүүл болур «Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылының дугайында» документ онза улуг ужур-дузалыг деп хүлээп алдынган шиитпирде айыткан. Чехословакияның Коммунистиг партиязы амгы үениң империализминге удур, социализм, социал депшилге, демократия болгаш улустар аразынга тайбың дээш демиселдиң нарын сорулгаларын күүседиринге эң-не дээштиг идиг берзин дээш коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москва Чөвүлел хуралының шиитпирлерин боттарының ажыл-чорудулгаларынга ажыглаарын ЧКП ТК-ның чогуур килдистеринге, даштыкы херектер министерствозунга, ниитилел эртемнериниң болгаш массалыг информацияларның талазы-биле ажылдап турар коммунистерге ЧКП ТК-ның Президиуму оон-биле кады дааскан.

Ленинчи юбилейге

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чили коммунистерниң солуну «Сигло» «Лениниң идеялары чурттавышаан» деп ындыг эгениң адаанга эң-не чүүл-бүрү айтырыгларның талазы-биле Владимир Ильич Лениниң чугааларын хүнүң-не парлап үндүрүп турар. Ол-ла солун В. И. Лениниң «Бир базым бурунгаар, ийи базым аткаар», «Демократтыг революцияга социал-демократиның ийи тактиказы», «Коммунизмге уругларның «чөөннээр аарыы», «Күрүне болгаш революция» дээш оон-даа өске ажылдарындан улуг эвес үзүндүлерни ол солун үргүлчү парлап турар. «Сигло» солун бодунуң номчукчуларынга партияның ролюнуң дугайында, пролетар диктатуразының, ажылчын-тараачыннарның Эвилелиниң болгаш пролетаржы интернационализмниң дугайында геннальдыг ленинчи өөредиглер-биле таныштырып, капитализм болгаш дайынның, национал айтырыының, аныяктарның ролюнуң дугайында Лениниң чугааларын бижип турар.

Солуннуң ол ниити эгези юбилейлиг бүгү чылдың дургузунда ынчаар парлаттынып үнер.

Эквадорнуң Компартиязының медеглели

ГУЯКИЛЬ. (СЭТА). «Тексако» болгаш «Гала» дээр америк нефть компанияларынга бистиң чуртувустан казып ап турар нефтини боттары сөөртүп үндүрер эргени бээр дээш эквадор чазактың шиитпири болза, Эквадорнуң бүрүн эргезин болгаш хамаарышпас чоруун үрээни ол болур. Ол дугайын бүгү төп болгаш чер-черде парлалганың бижээни Эквадорнуң Компартиязының ТК-зының медеглелинде чугаалап турар.

Ол компанияларга нефть дамчыдар хоолайларны салырын база чөпшээрээн. Ол чорук каскан нефтиниң ёзулуг хемчээлин чажырар болгаш үндүрүг-дадывыр тырттып алырындан ойталаар арганы берип турар деп ол медеглелде айыткан.

Эквадорнуң Коммунистиг партиязы ол керээни күш чок болдурар дээш, нефть компанияларын хавырып, күрүнениң болдурары дээш идепкейлиг демисежиринче бүгү ажылчы чоннарны кыйгырган. «Чүге дээрге «чүгле ынчан чурт улам хөгжүп, чечектелир апаар».

Бергелерни ажып эртер

Ортумак эртем дугайында аттестатты холга алырынга чедир доозукчуларның мурнунда каш-ла хонук арткан. Чымыштыг экзаменнер барык дооступ, школаңар, башкыларыңар-биле байырлажып чарлыр үеңер чедип келген.

Чеди чыл мурнунда Бай-Хаактың ортумак школазын доосканмен. Аттестатты холга алган хүнүмнү кажан-даа утпас мен. Кезээде уттундурбас үделге кежээзи-даа эрткен. Чаа даң үнүп келген. Сээң бот-тускайлаң чуртталганың баштайгы эртени ол. Чүнү кылырыл, кайнаар баарыл, өөренир бе азы чуртталгага херек профессияны шилип алыр бе деп айтырыг чайгаар-ла тургустунуп келир.

Бөгүнгү доозукчуларга бодаарга чуртталганы элээн көре бердим. Тудугжу-техник деп мергежилди-даа чедип алдым. Мергежилге улам хандыкшып, билиимни ханыладыр күзелдиг мен. Ону чедеринге мээң сорулгам быжыг.

Июнь меңээ сактыышкыннарның айы апарган. Төрээн школаңны-даа, сеңээ билиг берип, караң чырыдып каан башкыларыңны бо-ла сакты бээр сен. Орус дыл болгаш литература башкызы Татьяна Васильевна Васинаны, химия башкызы, бистиң класстың удуртукчузу Евдокия Ивановна Кузнецованы болгаш өскелер-даа башкыларны кижи кайын уттур.

Кызымак чүткүлдүг болуңар, бергелерден кортпаңар, кол-ла чүве сеткилиңге таарыжыр мергежилди шилип алгаш, салган сорулгазын ыяап-ла чедип алыры деп, бистиң башкыларывыстың чагыг сөзүн черле утпаан бис. Школаның доозукчулары бистер аңгы-аңгы профессияны шилип алгаш, мергежиливис ёзугаар республиканың ол-бо булуңнарында ажылдап чоруур бис.

Амгы доозукчуларга мээң сүмем бо: школаңарны чедиишкинниг доосааш, чуртталганың улуг оруунда профессияларны шилип ап, өөренгеш, чоннуң ажыл-ижин кылыңар. Ол дээрге коммунизм тургузуушкунунуң силерниң чоокшулатканыңар ол болур.

О. ХҮРЕН-ООЛ,
Кызыл-Мажалыкта тудуг мастери.
Барыын-Хемчик район.

Школаңар адын сыкпаңар

Чылдың магалыг үези чайгы хүннер чырык чаагай, ыяштарның бүрүлери сагланайнып, чечектер эртенги хүнну уткуй хүлүмзүрүп, холун сунуп турган ышкаш. А хүн алдын херелдерин чер кырында бүгү-ле чүвеге чада каап бээр. Кижи бо бүгүнү көрүп тургаш, чайгаар-ла хүлүмзүрүп, сеткил-сагыжы өөрүп, херек ажып келир.

Чылдың бо магалыг үезинде чеже оолдар, кыстар 10-гу класстты доозуп үнмес дээр. Амыдыралда бир базымны ажыр баскаш, база бир чаа үе-чадаже базып кириптер. Ол кажан-даа катаптаттынмас, уттундурбас үе. Экзаменге кады белеткенип, кежээлерге, диспуттарга киржип турганыңар уттундурбас. Ёзулуг арыг найырал кижиниң хей-аът киирер дээрзин утпаңар.

Школаны доосааш, ажылдаарының азы өөренириниң оруун шын шилип алыңар. Башкыларыңарның, улуг кижилерниң сүмезин дыңнаңар. Билиглерни чедип алырда кызымак болуру чугула. Туруштуг аажы, күзел, тура-сорук чокта кандыг-даа чүүлдү чедип алыры боттанмас.

Школаны доосқан соонда кандыг-даа ажыктыг ажыл-ишти кылбас, аваа-ла азырадып олурар аныяктарны бо-ла көөрдүр мен. Оларның чамдызы харын-даа арагаже хандыр сагыштыг. Арага ижери дээрге бак чаңчыл, эргииин артыышкыны-дыр. Ээриик кижи бодун туттунуп шыдавас, кандыг-даа хүндүлел деп чүве билбес апаар. Ол бодун хүндүлеп, үнелеп көрбес, кижи мен деп чүвени уттуптар. Ол черле кончуг шын эвес.

Амыдыралда чиик оруктар дилевеңер. Сорулгазын чедип алыр дээнде кижи кандыг-даа моондакты ажып эртер апаар. Өөредилгени чедиишкинниг доосааш, билиглерни улам ханыладыңар. Төрээн чуртуңарга, чонуңарга билиглерни бараалгадыңар. Өөредип каан башкыларыңарның, школаның адын сыкпаңар.

Е. БҮРҮНЛЕ, эмчи.
Бии-Хем район.

ШЫН

Алмазтыг черниң уран чүүлү

Бүгү улусчу байырлал — В. И. Лениннин төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга Якутияның чурукчулары, хөгжүмчүлери, ыраажылары, танцычылары, бот-тывынгыр уран чүүлдүң хөй муң артистери белеткенип турар.

Якут АССР-нин уран чүүлүнде кол черни республиканың театр коллективтери ээлеп турар. Оларга күрүнениң орус театры, күрүнениң П. А. Ойунский аттыг якут хөгжүм-шии театры, күрүнениң көжүп чоруур Нюрбин шии театры хамааржыр. Оон ангыда республикада 12 улусчу театр, бот-тывынгыр уран чүүлдүң ыры болгаш танцы ансамбльдери ажылдап турар.

Якутияның хөгжүм-шии театры хоочуннарның бирээзи. Ооң репертуарында орус, барыын-европа болгаш түс черниң драматургтарының шиилери калбаа-биле кирип турар. Театрның коллективи сөөлгү чылдарда элээн хөй шиилерни тургускан, ол дээрге театрның коллективинге актёр школазы, а көрүкчүлерге байырлал болган.

Кыргыс чогаалчы, Ленинчи шаңналдың лауреады Ч. Айтматовтуң «Иениң шөлү» деп романындан сцена, башкир драматург М. Каримнин «Ай туттурган дүне» деп шиизи онза тода болгаш бүзүренчиг, профессионалдыг бедик деңнелге болган. Якутияның национал шиилери репертуарда, биче эвес черни ээлеп турар, оларга В. Протодьяконовтуң «Туйаара», М. Обутовтуң «Жаворонок», И. Гоголевтиң «Наара суох» деп шиилери болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Бүгү-эвилелдиң театр ниитилелиниң Якутск хоорайга келген жюризи, театрларның шиилерин көргеш, «Ханы мергежилдиг, тергиин дээн артистерлиг, режиссёрларлыг болгаш чурукчуларлыг театр көрдүвүс» деп демдеглээн. Бистиң эки дээн театр коллектививистиң ажыл-чорудулгазын эрткен чылдың май — июньда Тывага болган якут кежээлер силерге таныштырган болгай.

Якут хөгжүм-шии театрының шилиндек артистери: ССРЭ-ниң улустуң артизи Д. Ф. Ходуловтуң, РСФСР-ниң болгаш Якут АССР-ниң улустуң артизи А. И. Егорованың, РСФСР-ниң алдарлыг артистери Н. Шепелова, А. Лыткина оларның, ЯАССР-ниң улустуң артистери Е. Степанованың, М. Лобановтуң, ЯАССР-ниң алдарлыг артистери М. Поповаңың, М. Васильеваның, Г. Болесовтуң, балеттиң солистери ЯАССР-ниң алдарлыг артистери Л. Мекюрдяновтуң, А. Ефемовтуң, П. А. Ойунский аттыг шаңналдың лауреаттары, балет солистери Н. Христофорованың, А. Поповтуң, солистер Сагылана Савинаңың, Г. Баишеваның болгаш өскелерниң-даа аттары бүгүдеге эки билдингир.

Орус шии театры база-ла төлептиг чедиишкиннерлиг. Ооң репертуарында В. Шекспириниң «Өжешпейни томаартканы» деп комедиязы, литов драматург Ф. Самуляевичустуң «Бир эвес соктап келзе...» деп шиизи, В. Константиновтуң, Б. Рацерниң «Ынакшыл дээш он дүн-хүнде» деп комедиязы, В. Назаровтуң «Эң-не кыска дүн» деп шиизи болгаш өскелер-даа бар. Репертуар биле артисчи мергежилдиң өзүлдези сырый харылзаада. Идей-эстетиктиг ниити чүткүл-биле каттышкан артистерниң болгаш драматургтарның улуг коллективи литераторларның болгаш артистерниң мурнунга партияның салган нарын болгаш харыысалгалыг сорулгазын — бедик идейлиг чечен чогаалдың дузазы-биле ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге саллар чедирерин эки күүседип турар.

Якут хөгжүм-шии театрының мергежилдиин көргүскен литератураның болгаш уран чүүлдүң эрткен чылын Тывага болган кежээлери кижилерниң сагыжында чаа хевээр. «Чурумчуку», «Кыс болгаш хулиган», «Ромео биле Джульета» балеттер болгаш концерт программазы тыва көрүкчүлерниң бедик үнелелин алган. Ооң сөөлүндеги кыска үе иштинде балет коллективи ийи чаа балетти тургускан болгаш көрүкчүлер оларны чылыы-биле уткаан. Олардан композитор П. Аданның «Жизели» черле эки. Классиктиг ол балетти тургусканы балет бөлүүнүң өзүп турар аргазын болгаш хореграфтыг мергежилдиин көргүскен. Бо сезоннуң төнчүзүнде В. Кацтың «Бюн Буюө» деп баледин чонга көргүзер.

Культураның драматургия, музыка, вокалдыг уран чүүл, хореграфия болгаш кааесталга ышкаш хөй адырларын хаара тудуп турар опера уран чүүлүн күүседип турар бичии бөлүүвүс хөй ажыл кылган. Ол бөлүк Мейтустуң амгы үеде улуг операзы «Аныяк гвардияны», «Травиата», «Паяцы» деп классиктиг, «Кызыл хам», «Манчары дугайында ыр» деп национал опералары тургускан, а «Севильдиң сал чүлүкчүзүн» көргүзеринге белеткеп турар.

Якутияның уран чурулгазынга чурукчулар, скульпторлар, сөөк чонарлар, графиктер үлүүн киирип турар. Тускай дуржулгалыг база традициялыг бо уран чүүл профессионал хөгжүлдеже быжыы-биле кирген. Уран мастерлерниң кылыглары Якутиядан дыка ырадыр сурагжаан. Оларның ажылдары Москвага, Киевке, Ригага, Хабаровскиге, Владивостокка, Калининградка, Петропавловскиге, Кировка, Вологдага, Иркутскиге делгеттингилээн. Хөй ажылдар даштыкы чурттарга делгеттинген.

Радио болгаш телевидениениң, оларның оркестриниң, хорунуң, ыраажыларының ачызында орус музыкаларга, ССРЭ-ниң улустарының болгаш даштыкы чурттарның музыкаларынга бистиң чонувус литература-музыкалыг программаларны, симфониктиг концерттерни көөр, дыңнаар аргалыг болуп турар.

Сөөлгү чылдарда республиканың ырак булуңнарында уругларның музыка школалары ажыттынгылаан. Оларда колдуунда үндезин чоннуң уруглары өөренип турар. Музыканың янзы-бүрү мергежилдеринге кадрларны республика бодунуң музыка училищезинге белеткеп ап турар.

В. И. Лениннин төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл болур оюнга уткуштур бот-тывынгыр уран чүүл бодунуң ажылын дыка идепкейжиткен. Ол дээрге районнарда уран чүүлдүң кол өзээ болу берген.

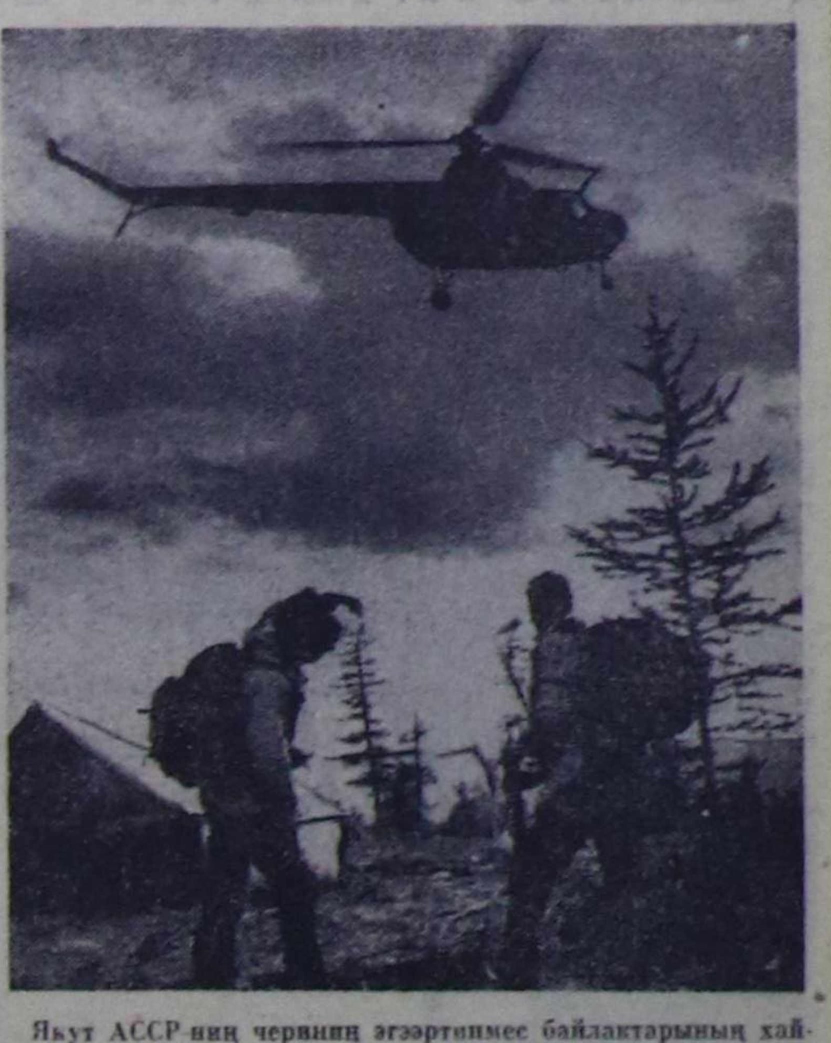

Якут АССР-ниң черниң эгээртинмес байлактарының хайгыылчылары.

А. ФАЛАМОВТУҢ фотозу.

Өөредилге черлеринде бот-тывынгыр уран чүүлдүң көрүлдезин чоокта чаа эрттирген бис. Бот-тывынгыр кол коллективтерниң бирээзи — Якутияның күрүне университеди чоокта чаа Тыва АССР-ге чораан. Якут ырлар болгаш танцылар Тываның аныяктарынга дыка солун болган.

Тыва болгаш Якут республикаларның аразында найыралдыг акы-дунмалышкы харылзаа өзүп, быжыгып турар. Уран чүүл болза ол улуг болгаш быжыг харылзааны тудуштуруп турар чугула чүүл апарган. Уран чүүл ажылдакчыларын бистиң партиявыс коммунистиг кижизидилгеге шынчы дузалакчылар деп көрүп турар. Олар уран чүүлүнүң дээштиг салдарының ачызы-биле улустуң эстетиктиг болгаш этиктиг идеалдарының хевирлеттинип тургустунарынга, улус чонну угаан-бодал талазы-биле сорук киирерингe болгаш улуг ажыл-херектерже көдүрүп үндүреринге моон сонгаар-даа идепкейлиг дузалаар.

М. ЖОРНИЦКАЯ,
төөгү эртемнерниң кандидады, Якут АССР-ниң алдарлыг артизи.

Якутск хоорай. Ленин аттыг шөлде.

А. ФАЛАМОВТУҢ фотозу.

Хүннүг даш

Леонид ПОПОВ

Алмаз сен
Арыг холуң адыжында камныг салгаш,
Хүнде дужаай бедик туткаш, шытаап көрем —
Күштүг херел, ак-көк чалбыыш боду кывар,
Хуулгаазынныын
Хууда-ла кайгап каар сен.
Алмаз дилээш,
Амы-тынын харамнанмаан,
Адак соонда дилээнии-даа ылап тывкаш,
Арыг шил дег кристаллда сиңникилээн
Аажок көвей чүректерниң чалбыыжы-дыр.
Холунда ол бичии хүнчүк сензэ шынны,
Коргуш чоктар бодалдарын сөглеп берзин,
Шыргай арга аразында чаа хоорайны
Чырыткылаан херел-биле айтып берзин.
Якут чонну сурагжыткан,
Якут черниң алмаазының
Тергиин чараш кылаңнашкан кырларындан
Депшилгениң ылап шынныг чурумалын
Өңнүүм келгеш көрген болза,
Өөрүүр ийик мен.

Очулдурган Б. ХӨВЕҢМЕЙ.

Мал эмнээриниң бедик шынары дээш

1967 чыл-биле деңнээрге, эрткен 1968 чылда республиканың ниитизи-биле саар инектиң сүткүр продуктулуу колхозтарга 103 кг, совхозтарга 58 кг бедээн. Ылаңгыя «Чыраа-Бажы» совхозка бир инектен саап алыр сүт 302 кг, «Өөк» совхозка—420 кг, СЭКП XXII съездизи аттыг совхозка—485 кг көвүдээн. Совхозтарга эът бүдүрүлгези 133 тоннага, дук 47 тоннага көвүдээн. Республиканың ажыл-агыйларындан Бии-Хем районнуң колхозтары эки ажылдааш, эът бүдүрүлгезин 129 тонна, Улуг-Хем районнуң—115 тонна көвүдеткен.

«Өөк», «Межегей», «Барлык» совхозтарга малдың өлүп хораар чоруу дыка кызырылган. Ында зооветтускай эртемниглер эки ажылдап турар.

Малдың продуктулуунуң өзүлдези, янзы-бүрү аарыглардан малдарның өлүрүнүң эвээжеп турары—ол дээрге республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының мал эмчилериниң күжениишкиниг күш-ажылының түңнели, органнзас-ажыл-агый, эмнээшкин-профилактика хемчеглерин чорутканының, фермаларга ветеринар-санитар культуразын бедиткениниң, массалыг профилактиканың чепсектерин, мурнакчы методтарны мал эмнээринге ажыглааның түңнели-дир.

1968 чылды анализтеп көөрге, мал ажылынга кол экономиктиг когаралды халдавырлыг эвес аарыглар таварыштырып, оон өлген малдар 97.2 хуу болуп турар. Тодаргайлаарга, халдавырлыг аарыгларның таварыштырып турар когаралындан халдавырлыг эвес аарыгларның чедирип турар каражазы 32 катап ажып турар.

Четче эвес медээ-биле алырга безин инектерниң эмиг безиниң аарыыныың уржуундан республиканың ажыл-агыйларынга чыл бүрүде 240 тонна хире сүттү чедир албайн турар.

Бүгү-ле халдавырлыг эвес аарыглардан тывыш болгаш чем хуулдурар органнарның аарыглары 63 хуу ажып турар. Халдавырлыг эвес аарыгларны эмнээриниң үре-түңнелдии сөөлгү үеде дыка бедээн. 1967 чылга бодаарга, 1968 чылда халдавырлыг эвес аарыглардан малдың өлүр чоруу 64 хуу кызырылган.

Халдавырлыг эвес аарыглардан малдың өлүр чоруун болдурбас сорулга-биле хөй-хөй мал эмчилери кезип эмнээриниң янзы-бүрү аргаларын, новокаин-биле долгандыр сыкыртырын ажыглап, антибиотиктерни, сульфамиламидтиг эмнерни болгаш өске-даа эмнээшкин-профилактиктиг чүүлдерни хереглеп турарлар. Эр малдарны чазаарын база чогумчалыг кылып турар апарган.

Малды кезип эмнээриниң аргаларын Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларында калбаа-биле хереглеп турар.

Дуржулга станциязында мал эмнелгезиниң ажылы улуг кичээнгейни хаара тудуп турар. Ону республиканың хоочун мал эмчилериниң бирээзи В. К. Карбаинов удуртуп турар. Ол мал эмнелгези болза, Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң ветеринария салбырының сургуулдарынга өөредилге баазазы болур. Аңаа аарыг малдарны шинчип көрүп, эмнээри-биле чергелештир, халдавырлыг эвес аарыгларны база кыс малдарның кызыраар чоруун болдурбазының айтырыгларының талазы-биле ажылды ында чорудуп, мергежилдиг эмнээшкинни кылырының чаа аргаларын келир үениң тускай эртемниглериниң шиңгээдип алырынга дузалап турар.

Бии-Хемде кол мал эмчизи В. А. Минасьян, Тандыда А. И. Семенов, Чөөн-Хемчикте А. Е. Бондаренко, Чаа-Хөлде ветеринария участогунуң эргелекчизи У. Г. Козлова болгаш өскелер-даа улуг эмнээшкин ажылдарын чорудуп турар.

Эмнээшкин ажылын эки тургускан болгаш ниити профилактиканы эмнээшкин-биле холбаштырып турар ындыг черлерде ажыл эки үре-түңнелди берип турар болгаш ветеринария тускай эртемниглериниң ат-алдары бедээн.

Колхозтарның болгаш совхозтарның фермаларының байдалдарынга эмнээшкин ажылының органнзастарынга тодаргай чүүлдер — стационарлар, аптекалар, аңгылаар черлер бар болуру эргежок чугула.

Республиканың хөй-хөй ажыл-агыйларында ветеринария дериишкиннериниң бүдүн комплекизи чок болуп турар чорук малдарны шинчиириңге болгаш эмнээшкинни чорударынга бергедээшкинни таварыштырып турар. Ынчангаш малдарның экириириниң хуусаазы узап, ветеринария тускай эртемниглериниң ажылының үре-түңнелдии кудулап турар. Малдарның аарыглары-биле демисежириниң хөй-хөй районнар станциялары (Бай-Тайгада—начальниги И. С. Сергеев, Эрзинде—начальниги Ч. Б. Баир-оол, Өвүрде—начальниги Б. М. Монгуш) эмнээшкин-профилактика хемчеглериниң чүгле ниити органнзас-методиктиг удуртулгазын боттандырып, а малдарны эмнээрин кылбайн турар. Чамдык совхозтарның кол мал эмчилери («Тээли» совхозта—О. А. Ходуй-оол, «Күш-ажылдың хостуу» совхозта — Б. О. Бакыштай, «Торгалыг» совхозта—О. Т. Хуна), ветеринария участоктарының эргелекчилери шоолуг мал эмневейн турар.

Чамдык ветеринария станцияларынга, участоктарынга малды шинчип көргенин журналга биживейн турар.

Тываның көдээ ажыл-агый техникуму ветеринария фельдшерлерин мал эмнээринге белеткээринче четпес кичээнгей салып турарын демдеглээри эргежок чугула. Көдээ ажыл-агый техникумунда мал эмнээр, шинчиир эмнелге чери чок.

Бедик мергежилдиг тускай эртемниглерни белеткээр сорулга-биле техникумну совхоз баазазынче шилчидер дугайында айтырыг база катап тургустунуп турар.

Ветеринария тускай эртемниглериниң хөй-вуруузунда эмнээшкин ажылы чедир үнелеттинмейн турар, болгаш оларның кичээнгейи ниити профилактиканың айтырыгларынга мөөңнеттинип, чамдыкта боттуг эвес болгаш үре-түңнел чок болуп турар.

Эмнээшкин ажылын экижидер төлээде, ажылдың ол участогу дээш, ветеринария тускай эртемниглериниң харыысалгазын бедидери, колхозтарның, совхозтарның, районнарның көдээ ажыл-агый эргелелдериниң удуртукчуларының мал эмнээшкининиң айтырыгларынга улуг кичээнгейни салган турарын, эң дээре ветеринария станцияларының, колхозтарның база совхозтарның мал эмнелгелериниң ажылының дуржулгазын калбаа-биле нептередирип, эмнээшкин херекселдерин, аппаратураны болгаш дериишкиннерни чогумчалыг ажыглаарын чедип алыры эргежок чугула. Ажыл-агыйларга, а ол ышкаш күрүнениң ветеринария четкизиниң албан черлеринге стационарлар, аптекалар болгаш ветеринарияның өске-даа черлериниң тудуушкунун калбартырының хемчеглерин алза чогуур.

Ол бүгү хемчеглер эмнээшкин ажылын экижидеринге, ажыл-агыйларга малдың халдавырлыг эвес аарыглардан өлүр чоруун кызырарынга, мал ажылының продукциязының шынарын болгаш орулгалыын бедидеринге идиглиг болур.

Д. КОЛЕСНИКОВ,
Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол мал эмчизи.

СЕРАФИМ КУЛАЧИКОВ-ЭЛЛАЙНЫҢ ШҮЛҮҮ

ЫНАК ЯКУТИЯМ

Серафим Эллай —Якутияның улустуң шүлүкчүзү, 30 ажыг чыындыларның автору, «Хотугу сулус» («Поляр сылдызы») деп журналдың поэзия килдизиниң эргелекчизи.

Халыын изиг чайын безин
Мөңгү доштар эривейн баар,
Хаттыг шуурган туман-биле
Мескелдежип сывыртажыр...
Якутиям сен, сеткилимде
Тоолчургу чурумал боор
Ырлыг-шоорлуг чурттап чор сен.
Тулаа, шыкта шала часкаар
Дурувалар кыйгызы-даа,
Калбак-делгем хову-шөлде
Хамнааректар ырызы-даа,
Чымыш иште колхоз төвү,
Сымыранышкан саарыглар,—
Якутиям сен, сеткилимде
Тоолчургу чурумал боор
Ырлыг-шоорлуг чурттап чор сен.

Делегейниң танцычыларының Москва лауреаттары

Июнь 23-түн эртенинде, ССРЭ-ниң улустуң артизи Галина Уланова удурткан жюри балет артистериниң Москвага болган бирги бүгү-делегей конкурузунуң түңнелин үндүрген. Ол чогаадыкчы маргылдаага чээрби чурттан чүс хире артист киришкен.

Үш ээлчеглиг болган маргылдааның түңнелинде ийи-ийи болуп алган беш эжештерниң база 17 солистерниң аразынга түс-түс шаңналдарны үлүп доктааткан. Бирги шаңналдарны ийи эжеш танцычылардан: Нина Сорокина биле Юрий Владимировка (ССРЭ) база Франческа Зюмбо биле Патрис Барт (Франция) оларга тывыскан. Эжеш танцычылардан конкурстуң ийиги шаңналын тывыспаан. Үшкү шаңналдарны Юкико Ясуда биле Исия Дзюн (Япония), Наталья Большакова биле Вадим Гуляев (ССРЭ) база Людмила Семеняка биле Николай Ковмир (ССРЭ) олар алгылаан.

Солистерден бирги шаңналдарны Малика Сабирова болгаш Михаил Барышников (ССРЭ) олар алгылаан. Ийиги шаңналдарны Лойпа Араухо (Куба), Хелги Томассон (АКШ), Хидео Фукагава (Япония) оларга тывыскан. Үшкү шаңналдарның ээлекчилери Ирина Джандиери, Александр Богатырев (ССРЭ) болган. База бир үшкү шаңналдарны Евгений Косменко (ССРЭ) биле Виктор Саркисьян (ССРЭ) үлешкен.

Бо артистерге алдын, мөңгүн, хүлер медалдарны тывыспыр.

Конкурстуң бүгү төндүрукчүлеринге жюри шаңнал тывыскаң.

Мактал шаңналдар-биле Мария Аради (Венгрия), Марта Гарсиа (Куба), Ева Евдокимова (АКШ), Любовь Кунакова (ССРЭ) олар демдеглеткен.

Дипломнарны Ханнелоре Бай (ГДР), Анна-Мария Дюбдаль Нильсен (Дания), Ольга Де Хаас (Нидерланды), Марин Штефэнеску (Румыния) олар алыр.

Конкурстуң киржикчилери эвес эң дээре концертмейстерлерни болгаш партнёрларны жюри демдеглээн.

Кызылдың башкы институдунда чайгы сессия чоруп турар. Доозарының болгаш шилчииринiң экзаменнерин студентилер чедиишкиниг дужаап турарлар.

ЧУРУКТА: физика-математика факультединиң студентизи Н. Шишминцева математика кафедразының башкызы Т. А. Бекичековага математика экзаменин дужаап олур.

А. БАИРНИҢ фотозу.

Таракты болгаш кефирни канчаар белеткээрил?

Сүт продуктуларындан кефирни болгаш таракты хөйнү белеткеп турар. Оларны чүгле магазиннерден садып алыр эвес, харын бажыңга база кылыр.

Аңаа ацидофильдиг азы мечников тарактарын белеткээрде таблеткалар хевирлиг ажыткыны хереглеп болур. Оларны тускай лабораторияларга кылгаш, аптекаларда садып турар. Таблетка бүрүзүнде сүт кислотазын ылгалдырар 150 миллион ажыг бактериялар бар. Кислота болза ижин-шөйүндүге ириндн бактериялерының өөскүүрүн болдурбас.

Таракты азы кефирни белеткээр мурнунда оларны кудар банканы азы шилди эки чуггаш, изиг суг-биле иштин чайып төгер. Хайындырган 40—50 градус чылыг, чартык литр сүттү ол саваларга куткаш, ооң иштинче ажыткы таблетказын салып киириптер. Саваның аксын арыг саазын-биле дуглааш, чылыг черге тургузар. Ийи шак болганда сүттү шопулак-биле былгааш, ажыгыже чедир 16-18 шак иштинде савазынга хевээр арттырар. Ооң соонда тарак белен апаар. Ону соок черге азы соодукчу шкаф иштинге шыгжаар.

Белеткээн таракты ажыткы кылдыр хереглеп база болур. Бир бичии шопулак иштин стакан сүтке кударга-ла четчир. Таракты ажыткы кылдыр 3—7 хонукта хереглээр. Ооң үр болганда бодунуң шынарын оя чидирер. Ынчангаш тарак белеткээринге оон ыңай хереглээр ажыткы таблетказын садып алза чогуур.

Сметанныг сүттү тарак кылырын азы ажыткы чок сүттү боду таракталырынга идегээр чорукту сүмелевейн турар. Ынчаар кылган тарактан чүгле амданы багай болур эвес, харын ижин-шөйүндүвүү аартыр микробтар ооң иштинге кирген туруп болур.

Езулуг ажыткы-биле белеткээн тарак амданныг болгаш эки шиңгээлдиг продукт ол. Ону хереглээрге ижиниң чем хайылдырар сугларының ылгалырын күштелдирер, ынчангаш чем шиңгээчел болур, кижиниң чемге хөөнү экижиир. Оон аңгыда ажыг сүт бактериялары көвүдээр «В» болгаш B_2 витаминнер тыптыр, олар нерв системазының чогумчалыг ажылынга дузалыг болур.

Кефирни ооң тускай мөөгүлери-биле ажыдып кылыр. Олар Кавказта хөй. Сөөлгү үеде ындыг мөөгүлерни аңгыы-аңгы чурттарда өстүре берген. Олар ак азы сарыг өңнүг. Бактериялар болгаш ажыткылар оларда хөй. Ол микроорганизмнер сүт иштинге тура, алкоголь азы хөмүрзүг ажыг газ апаар.

Хөмүрзүг ажыг кислота сүттү хоюдар, организмге ону шиңгээчел болдурар, а алкоголь хөй болган тудум-на кефирниң шиңгээдири улам экижиир. Ажыг сүт бактериялары шөйүндү иштинге ириндн микробтарны өлүргүлеп кааптар.

Кефирни канчаар кылырыл? Мөөгүлерни арыдыр чуп, сүт шилинге суккаш, ооң кырынче хайындырган 20—22 градус чылыг сүттү кудар. Шилдиң аксын арыг саазын-биле дуглааш, 18—20 градус чылыг черге хонукта тургузар. Ону элээн каш катап холуштур чайып каап турар. Бир хонганда ооң мөөгүлерин шүүреп кааптар. Ол мөөгүлерни катап-ла шилге суккаш, кырынче чаа сүттү кудуп турар.

Ындыг арга-биле кефир ажыдарынга чаңгыс ол-ла мөөгүлерни элээн каш катап хереглээр. Оларны хирлендирбес төлээде, неделяда ийи катап хайындырган соок сугга тургузуп арыглап ап турар чогуур.

Эң-не хоюг болгаш кыжырац амданы эвээш кефирни кылырда, баштай ажыткыны белеткеп алза чогуур. Мөөгүлерни чуп, стакан иштинге суккаш, ооң кырынга хайындырган 20—22 градус чылыг сүттү кудар. Сава аксын арыг саазын-биле дуглааш, 18-20 градус чылыг черге ажыгыже чедир тургузар. Ажый берген сүттүң мөөгүлерин шүүреп каапкаш, ону шопулак иштихемчээл-биле ажыткы кылдыр хереглээр. Ол арга-биле сүттү 20 градус чылыг черге ажыткаш, ооң соонда соок черге шыгжаар.

Бирги-даа, ийиги-даа арга-биле кефир кылырда, мөөгүнүң хемчээлин чартык литр сүтке 25—30 граммдан (улуг шопулак иштн) көвүдедип болбас. Сүттү хүн бүрү солуп турарга мөөгүлер боттары хөөп улгадып турар. Ынчангаш оларны улгаткан хирези-биле өске саваларга чара салып тургаш, ажыткы кылдыр хереглеп болур.

Кефир кижиниң чем чиир хөөнүн улгаттырар, ниити байдалын экижидер. Кефир хонук иштинде турганда шөйүндүлерни чымчадыр, ийи хонганда — шөйүндүлер ниң ажылын чогумчудар, а үш хонганда — ижин-шөйүндүнүң быжыдар.

Аптекалардан азы сүт магазиннеринден садып алдынган ол мөөгүлерни 8 градус чылыг соодулга шкавынга беш, 16—18 градус чылыг черге үш хонук иштинде шыгжап болур.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Редактор К. Н. ДИНГА.

КИНО

ИЮНЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кызыгаар арыынга дүн» 10, 12, 2, «Бистиң таныштарывыс» (делгем экранныг) 4, 6, 8, 10 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Кырган «черепаханың» капитаны» 10, 12, 2, «Бистиң эрага чедир миллион чыл бурунгаар» 4, 5.40, 7.20, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ленин 1918 чылда» 3, 7, «Өске дээрниң хүну» 5, 9 шактарда.

редакцияның адрези

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, культура килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 21-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1).

ТС—00560